

บทที่ 4

วิเคราะห์บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ

ที่เกี่ยวกับคุณสมบัติ ลักษณะต้องห้าม และการกระทำอันต้องห้าม
ของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง อันเป็นเหตุให้สิ้นสุดสมาชิกภาพ
และองค์กรที่มีอำนาจวินิจฉัยสั่งการ

จากที่ได้กล่าวไว้แล้วว่า การยื่นคำร้องเพื่อขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยว่า สมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภาสิ้นสุดลง หรือไม่ ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 91 หรือความเป็นรัฐมนตรีสิ้นสุดลงเฉพาะตัว หรือไม่ ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 182 วรรคสาม เหตุที่จะยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญสามารถแบ่งได้เป็นกรณีที่ประจักษ์ คือ เป็นเหตุแห่งการสิ้นสุดจากตำแหน่งที่ชัดเจนแล้ว ไม่มีกรณีที่จะต้องตีความ หรือวินิจฉัยปัญหาดังกล่าวอีก และบางเหตุเป็นกรณีที่ไม่ว่าจะประจักษ์ คือ ไม่ชัดเจนทั้งในปัญหาข้อเท็จจริงหรือปัญหาข้อกฎหมาย ที่จำต้องส่งเรื่องให้ศาลรัฐธรรมนูญเป็นผู้วินิจฉัย ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำเสนอในแต่ละประเด็น ดังนี้

1. กรณีที่ไม่จำต้องส่งเรื่องให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัย

1.1 คุณสมบัติของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

คุณสมบัติของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเป็นกระบวนการเบื้องต้นที่กำหนดลักษณะของผู้ที่จะเข้าสู่การเป็นผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง โดยแต่ละตำแหน่งจะมีหลักเกณฑ์และเงื่อนไขที่กำหนดคุณสมบัติเฉพาะตำแหน่ง ทั้งนี้ เนื่องจากแต่ละตำแหน่งมีบทบาทและอำนาจหน้าที่ที่แตกต่างกัน ดังนั้น บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญที่กำหนดคุณสมบัติของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองแต่ละตำแหน่งจึงแตกต่างกัน ซึ่งมีรายละเอียดคุณสมบัติที่บัญญัติไว้อย่างประจักษ์ดังต่อไปนี้

1.1.1 สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

รัฐธรรมนูญ มาตรา 101 ได้บัญญัติคุณสมบัติของผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไว้หลายประการ แต่หากจะจัดแบ่งลักษณะของคุณสมบัติตามถ้อยคำที่รัฐธรรมนูญบัญญัติไว้ สามารถจัดแบ่งได้ดังนี้

คุณสมบัติของผู้ที่จะเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่รัฐธรรมนูญ มาตรา 101 บัญญัติไว้อย่างประจักษ์ คือ 1) ต้องมีสัญชาติไทยโดยการเกิด 2) มีอายุไม่ต่ำกว่ายี่สิบห้าปีบริบูรณ์ในวันเลือกตั้ง 3) เป็นสมาชิกพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งแต่เพียงพรรคเดียวเป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่าเก้าสิบวันนับถึงวันเลือกตั้ง เว้นแต่ในกรณีที่มีการเลือกตั้งทั่วไป เพราะเหตุยุบสภาต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งแต่เพียงพรรคเดียวเป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่าสามสิบวันนับถึงวันเลือกตั้ง และ 4) ผู้สมัครรับเลือกตั้งแบบแบ่งเขตเลือกตั้ง และผู้สมัครรับเลือกตั้งแบบสัดส่วนต้องมีลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่งดังต่อไปนี้ด้วย กล่าวคือ (ก) มีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านในจังหวัดที่สมัครรับเลือกตั้งเป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่าห้าปีนับถึงวันสมัครรับเลือกตั้ง (ข) เป็นบุคคลซึ่งเกิดในจังหวัดที่สมัครรับเลือกตั้ง (ค) เคยศึกษาในสถานศึกษาที่ตั้งอยู่ในจังหวัดที่สมัครรับเลือกตั้ง เป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่าห้าปีการศึกษา และ (ง) เคยรับราชการหรือเคยมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านในจังหวัดที่สมัครรับเลือกตั้ง เป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่าห้าปี

ในส่วนของคุณสมบัติของผู้ที่จะเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 101 ซึ่งมี 4 อนุมาตรา เมื่อพิจารณาแล้วจะเป็นกรณีที่ต้องมีการตรวจสอบจากองค์กรซึ่งมีอำนาจหน้าที่โดยตรง เพราะเป็นขั้นตอนของการเป็นผู้มีสิทธิสมัครเข้ารับการเลือกตั้งก่อนเป็นผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง กล่าวคือ คุณสมบัติในเรื่องสัญชาติ คุณสมบัติในเรื่องของอายุ คุณสมบัติในด้านการยึดโยงกับประชาชนในพื้นที่ และคุณสมบัติในส่วนของการยึดโยงกับพรรคการเมืองที่ตนสังกัด คุณสมบัติดังกล่าวเป็นกรณีที่สามารถตรวจสอบได้ทางทะเบียนโดยนายทะเบียนพรรคการเมือง ซึ่งพรรคการเมืองทุกพรรคต้องยื่นบัญชีรายชื่อสมาชิกพรรคมายังนายทะเบียนพรรคการเมือง เมื่อคุณสมบัติดังกล่าวข้างต้นเป็นคุณสมบัติที่ประจักษ์เช่นนี้ กรณีการตรวจสอบและสั่งการเกี่ยวกับคุณสมบัติของผู้ที่จะเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 101 จึงควรเป็นอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการการเลือกตั้ง ซึ่งเป็นองค์กรในการรับสมัครบุคคลที่จะมีสิทธิสมัครเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

1.1.2 สมาชิกวุฒิสภา

คุณสมบัติของผู้ที่จะเป็นสมาชิกวุฒิสภาที่รัฐธรรมนูญ มาตรา 115 บัญญัติไว้ อย่างประจักษ์ คือ 1) มีสัญชาติไทยโดยการเกิด 2) มีอายุไม่ต่ำกว่าสี่สิบปีบริบูรณ์ในวันสมัครรับเลือกตั้งหรือวันที่ได้รับการเสนอชื่อ 3) สำเร็จการศึกษาไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีหรือเทียบเท่า และ 4) ผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกวุฒิสภาที่มาจากการเลือกตั้งต้องมีลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่งดังต่อไปนี้ด้วย (ก) มีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านในจังหวัดที่สมัครรับเลือกตั้งเป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่าห้าปีนับถึงวันสมัครรับเลือกตั้ง (ข) เป็นบุคคลซึ่งเกิดในจังหวัดที่สมัครรับเลือกตั้ง (ค) เคยศึกษาในสถานศึกษาที่ตั้งอยู่ในจังหวัดที่สมัครรับเลือกตั้งเป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่าห้าปีการศึกษา และ (ง) เคยรับราชการหรือเคยมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านในจังหวัดที่สมัครรับเลือกตั้งเป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่าห้าปี

ในส่วนของคุณสมบัติของผู้ที่จะเป็นสมาชิกวุฒิสภาตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 115 ซึ่งมี 4 อนุมาตรา เมื่อพิจารณาแล้วจะเป็นกรณีที่ต้องมีการตรวจสอบจากองค์กรซึ่งมีอำนาจหน้าที่โดยตรงเช่นเดียวกับคุณสมบัติของผู้ที่จะเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เพราะเป็นขั้นตอนของการเป็นผู้มีสิทธิสมัครเข้ารับการเลือกตั้งก่อนเป็นผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง กล่าวคือ คุณสมบัติในเรื่องสัญชาติ คุณสมบัติในเรื่องของอายุ คุณสมบัติในด้านการศึกษา และคุณสมบัติในด้านการยึดโยงกับประชาชนในพื้นที่ กรณีผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกวุฒิสภา การตรวจสอบคุณสมบัติดังกล่าวจะมีหลักฐานที่เป็นเอกสารมหาชนซึ่งสามารถตรวจสอบได้ทางทะเบียนโดยองค์กรที่มีอำนาจหน้าที่ในการตรวจสอบผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกวุฒิสภา ดังนั้น กรณีการตรวจสอบและสั่งการคุณสมบัติของผู้ที่จะเป็นสมาชิกวุฒิสภาตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 115 จึงควรเป็นอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการการเลือกตั้งซึ่งเป็นองค์กรในการรับสมัครบุคคลที่จะมีสิทธิสมัครเป็นสมาชิกวุฒิสภา

1.1.3 นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรี

ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 171 วรรคสอง กำหนดคุณสมบัติของผู้ที่จะเป็นนายกรัฐมนตรีไว้อย่างประจักษ์ว่า ต้องเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรซึ่งได้รับแต่งตั้งตามมาตรา 172 และเมื่อต้องเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรด้วยแล้ว คุณสมบัติของผู้ที่จะเป็นนายกรัฐมนตรีนั้น จึงต้องนำบทบัญญัติว่าด้วยคุณสมบัติของผู้ที่จะเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามรัฐธรรมนูญ

มาตรา 101 มาบังคับใช้โดยอนุโลมด้วย ซึ่งในกรณีคุณสมบัติของผู้ที่จะเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ประจักษ์นั้น ผู้วิจัยได้กล่าวไว้แล้วในหัวข้อ 1.1.1 สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

ส่วนรัฐธรรมนูญ มาตรา 174 กำหนดคุณสมบัติของผู้ที่จะเป็นรัฐมนตรีอย่างประจักษ์ คือ 1) มีสัญชาติไทยโดยการเกิด 2) มีอายุไม่ต่ำกว่าสามสิบห้าปีบริบูรณ์ และ 3) สำเร็จการศึกษาไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีหรือเทียบเท่า

ในส่วนของคุณสมบัติของผู้ที่จะเป็นนายกรัฐมนตรี รัฐธรรมนูญ มาตรา 171 วรรคสอง กำหนดให้นำบทบัญญัติว่าด้วยคุณสมบัติของผู้ที่จะเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 101 มาบังคับใช้โดยอนุโลมด้วยแล้ว ดังนั้น คุณสมบัติของนายกรัฐมนตรีจึงมีหลักฐานที่เป็นเอกสารมหาชนซึ่งสามารถตรวจสอบได้ทางทะเบียนโดยองค์กรที่มีอำนาจหน้าที่ในการตรวจสอบขณะเป็นผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแล้ว ส่วนคุณสมบัติของผู้ที่จะเป็นรัฐมนตรี รัฐธรรมนูญ มาตรา 172 กำหนดไว้ 3 อนุมาตรา เมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นว่าเป็นกรณีที่ต้องมีหลักฐานที่เป็นเอกสารมหาชนซึ่งสามารถตรวจสอบได้ทางทะเบียนเช่นเดียวกัน

1.1.4 แนวคำวินิจฉัยที่ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัย กรณีขาดคุณสมบัติ

1) คำวินิจฉัยที่ 49/2542 กรณีประธานสภาผู้แทนราษฎรได้ส่งคำร้องของนายสิทธิชัย กิตติธเนศวร สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดนครนายก และคณะสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร รวม 55 คน เพื่อขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่า สมาชิกภาพของนายชาญชัย อิศระเสนารักษ์ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดนครนายก ล่มสุดลง เนื่องจากใช้วุฒิการศึกษาที่เป็นโมฆะในการสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือไม่

โดยศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่า นายชาญชัย อิศระเสนารักษ์ ไม่ได้จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น อันมีผลให้ไม่สามารถเข้าเรียนต่อชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย และชั้นประกาศนียบัตรวิชาชีพเทคนิค (ปวท.) ได้ การที่นายชาญชัย อิศระเสนารักษ์ นำใบ รบ. ปวท. ซึ่งเป็นเอกสารที่ไม่ถูกต้องไปเรียนต่อระดับปริญญาตรี โดย รบ. ปวท. ไม่ถูกต้อง ปริญญาตรีย่อมจะไม่ถูกต้องด้วย นายชาญชัย อิศระเสนารักษ์ จึงไม่อาจอาศัยคุณสมบัติตามพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2522 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2535 มาตรา 19 (2) สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้

การที่นายชาญชัย อิศระเสนารักษ์ ได้อาศัยคุณสมบัติดังกล่าวสมัครรับเลือกตั้งจนได้รับการเลือกตั้งใน พ.ศ. 2539 จึงเป็นกรณีที่เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรโดยไม่ชอบซึ่งการที่บทเฉพาะกาล มาตรา 315 วรรคสอง ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรซึ่งดำรงตำแหน่งอยู่ในวันประกาศใช้รัฐธรรมนูญนี้ (วันที่ 11 ตุลาคม 2540) คงเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้ เป็นการบัญญัติรับรองความต่อเนื่องของการเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรระหว่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมครั้งสุดท้ายโดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 6) พุทธศักราช 2539 กับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 การรับรองดังกล่าวเป็นการรับรองเพื่อให้มีความต่อเนื่องเท่านั้น แต่มิใช่เป็นการรับรองความชอบหรือไม่ของการเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของแต่ละคน เมื่อนายชาญชัย อิศระเสนารักษ์ ซึ่งมีบิดาเป็นคนต่างด้าวมีคุณสมบัติตามพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2522 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2535 มาตรา 19 (1) หรือ (2) นายชาญชัย อิศระเสนารักษ์ จึงเป็นผู้ไม่มีคุณสมบัติเป็นผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 5) พุทธศักราช 2538 มาตรา 111 (1) ทำให้สมาชิกภาพการเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ได้รับการเลือกตั้งใน พ.ศ. 2538 และพ.ศ. 2539 ไม่ถูกต้องสมบูรณ์มาตั้งแต่ต้น ดังนั้น นายชาญชัย อิศระเสนารักษ์ จึงไม่เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรโดยชอบตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 315 วรรคสอง

2) คำวินิจฉัยที่ 13/2554 กรณีประธานสภาผู้แทนราษฎรส่งเรื่องของคณะกรรมการการเลือกตั้งเพื่อให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่า สมาชิกภาพสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของนายจตุพร พรหมพันธุ์ สิ้นสุดลงตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 106 (4) ประกอบมาตรา 101 (3) หรือไม่ เนื่องจากคณะกรรมการการเลือกตั้งได้จัดให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นการเลือกตั้งทั่วไป ในวันอาทิตย์ที่ 3 กรกฎาคม 2554 โดยมีนายจตุพร พรหมพันธุ์ เป็นผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อ ลำดับที่ 8 ของพรรคเพื่อไทย คณะกรรมการการเลือกตั้งมีมติด้วยคะแนนเสียงข้างมากกว่า เมื่อนายจตุพร พรหมพันธุ์ ถูกคุมขังอยู่โดยหมายของศาล ย่อมมีผลทำให้สมาชิกภาพของสมาชิกพรรคเพื่อไทยของนายจตุพร พรหมพันธุ์ สิ้นสุดลงกรณีจึงมีผลให้สมาชิกภาพการเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของนายจตุพร พรหมพันธุ์ สิ้นสุดลง

ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 106 (4) ประกอบมาตรา 101 (3) เนื่องจากขาดจากการเป็นสมาชิกพรรคการเมืองในวันเลือกตั้ง

ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่า นายจตุพร พรหมพันธุ์ ถูกฟ้องคดีอาญาในฐานความผิดร่วมกันก่อการร้าย ร่วมกันทำให้ปรากฏแก่ประชาชนด้วยวาจา มั่วสุมกันตั้งแต่สิบคนขึ้นไปใช้กำลังประทุษร้ายฯ ให้เกิดความวุ่นวายขึ้นในบ้านเมือง โดยผู้กระทำความผิดคนหนึ่งมีอาวุธร่วมกันข่มขู่หรือมั่วสุม ฝ่าฝืนข้อกำหนดที่ออกตามบทบัญญัติแห่งพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548 โดยนายจตุพร พรหมพันธุ์ ได้รับการปล่อยชั่วคราวในระหว่างพิจารณา แต่เมื่อมีพระราชกฤษฎีกายุบสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2554 ศาลได้มีคำสั่งเพิกถอนสัญญาประกันและนายจตุพร พรหมพันธุ์ ได้ถูกคุมขังไว้ที่เรือนจำพิเศษกรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 12 พฤษภาคม 2554 ก่อนถึงวันเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรซึ่งเป็นการเลือกตั้งทั่วไป ในวันที่ 3 กรกฎาคม 2554 นายจตุพร พรหมพันธุ์ ได้ยื่นคำร้องขอให้ปล่อยชั่วคราวต่อศาลเพื่อออกไปใช้สิทธิเลือกตั้ง แต่ศาลไม่อนุญาตให้ปล่อยชั่วคราว ดังนั้น ในวันที่ 3 กรกฎาคม 2554 ซึ่งเป็นวันเลือกตั้ง นายจตุพร พรหมพันธุ์ ยังคงถูกคุมขังอยู่ที่เรือนจำตามหมายของศาลในคดีอาญาดังกล่าว นายจตุพร พรหมพันธุ์ จึงเป็นบุคคลต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิเลือกตั้ง เนื่องจากเป็นบุคคลที่ต้องคุมขังอยู่โดยหมายของศาลตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 100 (3)

ประเด็นพิจารณาต่อมา คือ การเป็นบุคคลต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 100 (3) เป็นลักษณะต้องห้ามของบุคคลซึ่งจะเป็นสมาชิกพรรคการเมืองและมีผลให้สมาชิกภาพของสมาชิกพรรคการเมืองสิ้นสุดลงตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 มาตรา 20 วรรคหนึ่ง (3)³⁷ ประกอบมาตรา 19 วรรคหนึ่ง³⁸

³⁷พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 มาตรา 20 สมาชิกภาพของสมาชิกสิ้นสุดลง เมื่อ (3) ขาดคุณสมบัติหรือมีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา 19

³⁸พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 มาตรา 19 ผู้ซึ่งจะเป็นสมาชิกต้องเป็นบุคคลธรรมดาผู้มีสัญชาติไทย มีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา 8 วรรคหนึ่ง โดยยื่นใบสมัครด้วยตนเองพร้อมเอกสารประกอบตามที่นายทะเบียนกำหนดต่อพรรคการเมืองที่ผู้นั้นประสงค์จะสมัครเข้าเป็นสมาชิก และให้คำรับรองว่าตนมิได้เป็นสมาชิกของพรรคการเมืองอื่นอยู่ในขณะเดียวกัน ตามสถานที่ที่พรรคการเมืองกำหนดและให้พรรคการเมืองส่งสำเนาใบสมัคร และเอกสารประกอบดังกล่าวให้นายทะเบียน

และมาตรา 8 วรรคหนึ่ง³⁹ หรือไม่

ศาลรัฐธรรมนูญเห็นว่า การเป็นบุคคลต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 100 (3) เป็นลักษณะต้องห้ามของบุคคลซึ่งจะเป็นสมาชิกพรรคการเมืองตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 มาตรา 19 วรรคหนึ่ง ประกอบมาตรา 8 วรรคหนึ่ง เมื่อพิจารณาพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 มาตรา 20 วรรคหนึ่ง เห็นว่า บุคคลที่จะสมัครเป็นสมาชิกพรรคการเมือง นอกจากจะต้องไม่มีลักษณะต้องห้ามในขณะสมัครเป็นสมาชิกพรรคการเมืองแล้ว จะต้องไม่มีลักษณะต้องห้ามตลอดเวลาที่เป็นสมาชิกพรรคการเมืองด้วย หากสมาชิกพรรคการเมืองผู้ใด มีลักษณะต้องห้ามเกิดขึ้นในภายหลังย่อมมีผลให้สมาชิกภาพการเป็นสมาชิกพรรคการเมืองของผู้นั้นสิ้นสุดลง ดังนั้น เมื่อนายจตุพร พรหมพันธุ์ เป็นบุคคลต้องคุมขังอยู่โดยหมายของศาลตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 100 (3) นายจตุพร พรหมพันธุ์ จึงเป็นบุคคลที่มีลักษณะต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญอันเป็นลักษณะต้องห้ามของบุคคลซึ่งจะเป็นสมาชิกพรรคการเมืองตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 มาตรา 19 วรรคหนึ่ง ประกอบมาตรา 8 วรรคหนึ่ง และเป็นผลให้สมาชิกภาพการเป็นสมาชิกพรรคเพื่อไทยของนายจตุพร พรหมพันธุ์ สิ้นสุดลงตามมาตรา 20 วรรคหนึ่ง (3)

ประเด็นต่อมา คือ การสิ้นสุดสมาชิกภาพสมาชิกพรรคการเมืองของนายจตุพร พรหมพันธุ์ เป็นกรณีที่ทำให้ขาดคุณสมบัติตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 101 (3) และเป็นเหตุให้สมาชิกภาพการเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของนายจตุพร พรหมพันธุ์ สิ้นสุดลงตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 106 (4) หรือไม่

ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาแล้ว เห็นว่า คุณสมบัติของการเป็นสมาชิกพรรคการเมืองไม่เพียงต้องมีอยู่ในขณะสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเท่านั้น แต่จะต้องคงมีอยู่ตลอดระยะเวลาของการเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร กรณีที่บุคคลต้องคุมขังอยู่โดยหมายของศาลหรือโดยคำสั่งที่ชอบด้วยกฎหมายตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 100 (3) นั้น แม้ว่ารัฐธรรมนูญ มาตรา 102 (3) จะไม่กำหนดให้เป็นลักษณะของบุคคลที่ต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิ

³⁹พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 มาตรา 8 ผู้มีสัญชาติไทยโดยการเกิดหรือผู้มีสัญชาติไทยโดยการแปลงสัญชาติซึ่งได้สัญชาติไทยมาแล้วไม่น้อยกว่าห้าปี มีอายุไม่ต่ำกว่าสิบแปดปีบริบูรณ์ และไม่มีลักษณะต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญ มีจำนวนตั้งแต่สิบห้าคนขึ้นไปอาจรวมกันดำเนินการจัดตั้งพรรคการเมืองได้

สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรก็ตาม แต่การสมัครรับเลือกตั้งกับการใช้สิทธิเลือกตั้งเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นก่อนและหลังต่างเวลากัน แม้บุคคลที่ต้องคุมขังอยู่โดยหมายของศาลจะมีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งอันไม่เป็นลักษณะต้องห้าม แต่การใช้สิทธิเลือกตั้งและการพิจารณาการสิ้นสุดสมาชิกภาพการเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นคนละกรณี หากในวันเลือกตั้งบุคคลดังกล่าวยังคงถูกคุมขังอยู่ ย่อมต้องถือว่าเป็นบุคคลที่มีลักษณะต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 100 (3) และเมื่อพิจารณาคุณสมบัติของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรซึ่งต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งแต่เพียงพรรคเดียว อันเป็นคุณสมบัติของผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 101 (3) ประกอบรัฐธรรมนูญ มาตรา 106 (4) ที่บัญญัติให้สมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสิ้นสุดลงเมื่อขาดคุณสมบัติตามมาตรา 101 แล้ว เห็นว่า คุณสมบัติของบุคคลที่จะเป็นผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรซึ่งต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งแต่เพียงพรรคเดียว มิใช่ต้องมีอยู่ในขณะสมัครรับเลือกตั้งเท่านั้น แต่ต้องคงมีอยู่ตลอดระยะเวลาของการเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรผู้ใดมิได้เป็นสมาชิกพรรคการเมืองเมื่อใด ย่อมทำให้สมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรผู้นั้นสิ้นสุดลง

สำหรับการพิจารณาเกี่ยวกับความเป็นสมาชิกพรรคการเมืองนั้น เห็นว่า เมื่อรัฐธรรมนูญมีบทบัญญัติให้กำหนดรายละเอียดเกี่ยวกับความเป็นสมาชิกพรรคการเมืองไว้ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ การพิจารณาเกี่ยวกับความเป็นสมาชิกพรรคการเมืองโดยเฉพาะในเรื่องที่เกี่ยวกับคุณสมบัติ ลักษณะต้องห้าม และการสิ้นสุดสมาชิกภาพของสมาชิกพรรคการเมือง จึงต้องนำบทบัญญัติมาตรา 8 มาตรา 19 และมาตรา 20 แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 มาใช้บังคับ บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ มาตรา 106 เป็นการวางหลักเกณฑ์กว้าง ๆ ในการที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจะต้องสิ้นสุดสมาชิกภาพ แต่การวินิจฉัยว่าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรคนใดขาดคุณสมบัติ หรือมีลักษณะต้องห้าม อันนำไปสู่การสิ้นสุดสมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือไม่ ต้องเป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการนั้น เพราะรายละเอียดเหล่านั้นมิได้กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญจึงจำเป็นต้องนำกฎหมายอื่นมาประกอบการวินิจฉัย ซึ่งทำให้บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญเกิดผลบังคับตามเจตนารมณ์ได้อย่างแท้จริง กรณีมิใช่เป็นการนำกฎหมายที่มีลำดับศักดิ์ต่ำกว่า และมีบทบัญญัติที่ขัดหรือแย้งในกรณีสิ้นสุดสมาชิกภาพการเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมาขยายความหรือตีความให้เป็นโทษ

แก่บุคคลดังที่ผู้ร้องยกขึ้นโต้แย้งแต่อย่างใด และมีใช่เป็นการกำหนดเหตุขึ้นใหม่เพราะเป็นเหตุที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับความเป็นสมาชิกพรรคการเมืองซึ่งต้องคงมีอยู่ตลอดระยะเวลาของการเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมิได้เป็นสมาชิกพรรคการเมืองย่อมทำให้สมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสิ้นสุดลงตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 106 (4) ประกอบมาตรา 101 (3) ดังนั้น เมื่อสมาชิกภาพการเป็นสมาชิกพรรคเพื่อไทยของนายจุฑาพร พรหมพันธุ์ สิ้นสุดลง จึงเป็นกรณีที่ทำให้ขาดคุณสมบัติตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 101 (3) และเป็นเหตุให้สมาชิกภาพการเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของนายจุฑาพร พรหมพันธุ์ สิ้นสุดลงตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 106 (4)

จากการศึกษาคุณสมบัติของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองทั้งสามตำแหน่งแล้ว จะเห็นว่า คุณสมบัติของผู้ดำรงตำแหน่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามที่ได้บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ มาตรา 101 สมาชิกวุฒิสภาตามที่ได้บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ มาตรา 115 นายกรัฐมนตรีตามที่ได้บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ มาตรา 171 วรยศสอง หรือรัฐมนตรีตามที่ได้บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ มาตรา 172 เป็นการกำหนดคุณสมบัติทั่วไปที่ต้องมีการตรวจสอบก่อนเข้าสู่ตำแหน่งทางการเมือง โดยใช้ภาษาที่ไม่มีความซับซ้อน เป็นข้อเท็จจริงที่ประจักษ์ชัดแจ้ง และเป็นกรณีที่มีหลักฐานที่เป็นเอกสารมหาชนซึ่งสามารถตรวจสอบได้ ดังนั้น ในการตรวจสอบคุณสมบัติของผู้ที่จะเข้าสู่ตำแหน่งทางการเมืองของบุคคลดังกล่าว รัฐธรรมนูญควรบัญญัติให้เป็นอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการการเลือกตั้งไว้โดยตรง และไม่ควรระบุให้เป็นกรณีที่ต้องส่งเรื่องให้ศาลรัฐธรรมนูญเป็นผู้พิจารณาวินิจฉัย

1.2 ลักษณะต้องห้ามของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญที่เกี่ยวกับลักษณะต้องห้ามของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเป็นเงื่อนไขหนึ่งก่อนที่จะก้าวเข้าสู่การเป็นผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง โดยถือเป็นข้อควรประพฤติหรือข้อห้ามก่อนบุคคลนั้นจะเป็นผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง อย่างไรก็ตาม ลักษณะต้องห้ามของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองอาจมิได้กรณีเกิดขึ้นหลังจากผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเข้าสู่ตำแหน่งทางการเมืองแล้ว ด้วยเหตุผลว่า เป็นข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นใหม่ภายหลังการเข้าสู่ตำแหน่ง

ในกรณีของบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญที่เกี่ยวกับลักษณะต้องห้ามของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พบว่า บทบัญญัติดังกล่าวมีทั้งส่วนที่บัญญัติไว้อย่างชัดเจนหรือประจักษ์ โดยไม่ต้องยื่นคำร้องให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัย และส่วนที่ไม่ประจักษ์หรือไม่ชัดเจนที่จำเป็นต้องยื่นคำร้องให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัย โดยบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญเกี่ยวกับลักษณะต้องห้ามของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในแต่ละตำแหน่งมีความแตกต่างกัน ซึ่งในส่วนนี้จะได้วิเคราะห์ถึงกรณีลักษณะต้องห้ามของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่บัญญัติไว้อย่างชัดเจนหรือประจักษ์โดยไม่ต้องยื่นคำร้องให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัย โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1.2.1 สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

ลักษณะต้องห้ามของผู้ที่จะเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรรัฐธรรมนูญ มาตรา 102 บัญญัติไว้อย่างประจักษ์ คือ (1) ดิฉยาเสพตติไให้โทษ (2) เป็นบุคคลล้มละลายหรือเคยเป็นบุคคลล้มละลายทุจริต (3) เป็นบุคคลผู้มีลักษณะต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามมาตรา 100 (1) (2) หรือ (4) (4) ต้องคำพิพากษาให้จำคุกและถูกคุมขังอยู่โดยหมายของศาล (5) เคยต้องคำพิพากษาให้จำคุกโดยได้พ้นโทษมายังไม่ถึงห้าปีในวันเลือกตั้ง เว้นแต่ในความผิดอันได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ (6) เคยถูกไล่ออก ปลดออก หรือให้ออกจากราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจ เพราะทุจริตต่อหน้าที่ หรือถือว่ากระทำการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ (7) เคยต้องคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน เพราะร่ำรวยผิดปกติหรือมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติ (8) เป็นข้าราชการซึ่งมีตำแหน่งหรือเงินเดือนประจำนอกจากข้าราชการการเมือง (9) เป็นสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น (10) เป็นสมาชิกวุฒิสภาหรือเคยเป็นสมาชิกวุฒิสภาและสมาชิกภาพสิ้นสุดลงแล้วยังไม่เกินสองปี (11) เป็นพนักงานหรือลูกจ้างของหน่วยงานราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจ หรือเป็นเจ้าหน้าที่อื่นของรัฐ (12) เป็นตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ กรรมการการเลือกตั้ง ผู้ตรวจการแผ่นดิน กรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ กรรมการตรวจเงินแผ่นดิน หรือกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (13) อยู่ในระหว่างต้องห้ามมิให้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองตามมาตรา 263 (14) เคยถูกวุฒิสภามีมติตามมาตรา 274 ให้ถอดถอนออกจากตำแหน่ง

ในส่วนของลักษณะต้องห้ามของผู้ที่จะเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 102 ซึ่งมี 14 อนุมาตรา เมื่อพิจารณาแล้วจะเป็นกรณีที่สามารถตรวจสอบได้จากองค์กรซึ่งมีอำนาจหน้าที่โดยตรง เพราะเป็นขั้นตอนของการตรวจสอบคุณสมบัติ และลักษณะต้องห้ามของผู้มีสิทธิสมัครเข้ารับการเลือกตั้งหรือเข้ารับการสรรหา ก่อนเป็นผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง เป็นกระบวนการที่ไม่มีความยุ่งยากซับซ้อน ซึ่งคณะกรรมการการเลือกตั้ง สามารถได้ส่วน ตรวจสอบ และมีคำสั่งให้รับสมัครหรือมีคำสั่งไม่รับสมัครบุคคลดังกล่าว เพื่อเข้าสู่กระบวนการเลือกตั้ง หรือกระบวนการสรรหาได้ ซึ่งคำสั่งไม่รับสมัครของคณะกรรมการการเลือกตั้ง ถือเป็นคำสั่งทางปกครอง หากผู้สมัครใดไม่พอใจในคำสั่งก็อาจยื่นคำฟ้องเป็นคดีต่อศาลฎีกา ซึ่งเป็นศาลที่รัฐธรรมนูญ มาตรา 239⁴⁰ บัญญัติให้มีอำนาจในการพิพากษา ทั้งนี้ อาจมีการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญมาตราดังกล่าว ให้ศาลฎีกามีอำนาจทบทวนคำสั่งของคณะกรรมการการเลือกตั้งกรณีดังกล่าวได้ ซึ่งผู้วิจัยจะได้ให้ข้อเสนอแนะในบทที่ 5 ต่อไป

⁴⁰รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 239 ในกรณีที่คณะกรรมการการเลือกตั้งวินิจฉัยให้มีการเลือกตั้งใหม่หรือเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งก่อนการประกาศผลการเลือกตั้ง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภา ให้คำวินิจฉัยของคณะกรรมการการเลือกตั้งเป็นที่สุด

ในกรณีที่ประกาศผลการเลือกตั้งแล้ว ถ้าคณะกรรมการการเลือกตั้งเห็นว่าควรให้มีการเลือกตั้งใหม่หรือเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภาผู้ใด ให้ยื่นคำร้องต่อศาลฎีกาเพื่อวินิจฉัย เมื่อศาลฎีกาได้รับคำร้องของคณะกรรมการการเลือกตั้งแล้ว สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภาผู้นั้นจะปฏิบัติหน้าที่ต่อไปไม่ได้ จนกว่าศาลฎีกาจะมีคำสั่งยกคำร้อง ในกรณีที่ศาลฎีกามีคำสั่งให้มีการเลือกตั้งใหม่ในเขตเลือกตั้งใดหรือเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภาผู้ใด ให้สมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภาในเขตเลือกตั้งนั้นสิ้นสุดลง

ในกรณีที่บุคคลตามวรรคสองปฏิบัติหน้าที่ต่อไปไม่ได้ มิให้นำบุคคลดังกล่าวเข้าในจำนวนรวมของสมาชิกที่มีอยู่ของสภาผู้แทนราษฎรหรือวุฒิสภา แล้วแต่กรณี

ให้แนวกวามในวรรคหนึ่ง วรรคสอง และวรรคสาม มาใช้บังคับกับการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่น และผู้บริหารท้องถิ่นด้วยโดยอนุโลม โดยการยื่นคำร้องต่อศาลตามวรรคสองให้ยื่นต่อศาลอุทธรณ์ และให้คำสั่งของศาลอุทธรณ์เป็นที่สุด

อย่างไรก็ตามการต้องด้วยลักษณะตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 102 (1) - (4) นี้ อาจเกิดขึ้นภายหลังจากการเข้าสู่ตำแหน่งผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองได้ แต่ก็เป็นที่สามารถ ให้คณะกรรมการการเลือกตั้ง หรือสภาผู้แทนราษฎรโดยสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร หรือวุฒิสภาโดยสำนักงานเลขาธิการวุฒิสภาตรวจสอบได้เช่นเดียวกัน

1.2.2 สมาชิกวุฒิสภา

ลักษณะต้องห้ามของผู้ที่จะเป็นสมาชิกวุฒิสภาที่รัฐธรรมนูญ มาตรา 115 บัญญัติไว้อย่างประจักษ์ในมาตรา 115 (5) (6) (7) (8) และ (9) โดยกำหนดกรณี ดังนี้ 1) ต้อง ไม่เป็นบุพการี คู่สมรส หรือบุตรของผู้ดำรงตำแหน่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือผู้ดำรงตำแหน่ง ทางการเมือง 2) ไม่เป็นสมาชิกหรือผู้ดำรงตำแหน่งใดในพรรคการเมือง หรือเคยเป็นสมาชิก หรือเคยดำรงตำแหน่งและพ้นจากการเป็นสมาชิกหรือการดำรงตำแหน่งใด ๆ ในพรรคการเมือง มาแล้วยังไม่เกินห้าปีนับถึงวันสมัครรับเลือกตั้งหรือวันที่ได้รับการเสนอชื่อ 3) ไม่เป็น สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือเคยเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและพ้นจากการเป็น สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมาแล้วไม่เกินห้าปีนับถึงวันสมัครรับเลือกตั้งหรือวันที่ได้รับการเสนอชื่อ 4) เป็นบุคคลต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิสมัครรับเลือกตั้งตามมาตรา 102 (1) (2) (3) (4) (5) (6) (7) (8) (9) (11) (12) (13) หรือ (14) และ 5) ไม่เป็นรัฐมนตรีหรือผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองอื่น ซึ่งมีใช้สมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น หรือเคยเป็นแต่พ้นจากตำแหน่งดังกล่าวมาแล้วยังไม่เกินห้าปี

ในส่วนของลักษณะต้องห้ามของผู้ที่จะเป็นสมาชิกวุฒิสภาตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 115 ซึ่งมี 5 อนุมาตรา เมื่อพิจารณาแล้วจะเป็นกรณีที่ต้องมีการตรวจสอบจากองค์กร ซึ่งมีอำนาจหน้าที่โดยตรงเช่นเดียวกับลักษณะต้องห้ามของผู้ที่จะเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เพราะเป็นขั้นตอนของการเป็นผู้มีสิทธิสมัครเข้ารับการเลือกตั้งก่อนเป็นผู้ดำรงตำแหน่ง ทางการเมือง ซึ่งสามารถใช้กลไกการตรวจสอบโดยคณะกรรมการการเลือกตั้ง หากเป็นกรณี ก่อนเข้าสู่ตำแหน่ง และตรวจสอบโดยคณะกรรมการการเลือกตั้ง หรือสภาผู้แทนราษฎร โดยสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร หรือวุฒิสภาโดยสำนักงานเลขาธิการวุฒิสภาตรวจสอบ ได้เช่นเดียวกัน

1.2.3 นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรี

ลักษณะต้องห้ามของผู้ที่จะเป็นนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีที่รัฐธรรมนูญ มาตรา 174 บัญญัติไว้อย่างประจักษ์ ปรากฏในมาตรา 174 (4) (5) และ (6) โดยกำหนดกรณี ดังนี้ 1) ไม่มีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา 102 (1) (2) (3) (4) (6) (7) (8) (9) (11) (12) (13) หรือ (14) 2) ไม่เคยต้องคำพิพากษาให้จำคุกโดยได้พ้นโทษมายังไม่ถึงห้าปีก่อนได้รับแต่งตั้ง เว้นแต่ในความผิดอันได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ และ 3) ไม่เป็นสมาชิกวุฒิสภา หรือเคยเป็นสมาชิกวุฒิสภาซึ่งสมาชิกภาพสิ้นสุดลงมาแล้วยังไม่เกินสองปีนับถึงวันที่ได้รับแต่งตั้ง เป็นรัฐมนตรีในมาตรา 115 (5) (6) (7) (8) และ (9)

ในส่วนของลักษณะต้องห้ามของผู้ที่จะเป็นนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรี ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 174 ซึ่งมี 3 อนุมาตรา เมื่อพิจารณาแล้วจะเป็นกรณีที่ต้องมีการ ตรวจสอบจากองค์กรซึ่งมีอำนาจหน้าที่โดยตรงเช่นเดียวกับลักษณะต้องห้ามของผู้ที่จะเป็น สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และสมาชิกวุฒิสภา เพราะต้องผ่านขั้นตอนของการเป็นผู้มีสิทธิสมัคร เข้ารับการเลือกตั้งก่อนเป็นผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ซึ่งสามารถใช้กลไกการตรวจสอบ โดยคณะกรรมการการเลือกตั้ง หรือสภาผู้แทนราษฎรโดยสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร หรือวุฒิสภาโดยสำนักงานเลขาธิการวุฒิสภาตรวจสอบ

1.2.4 แนวคำวินิจฉัยที่ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัย กรณีมีลักษณะต้องห้าม

1) คำวินิจฉัยที่ 2/2554 กรณีประธานวุฒิสภาส่งเรื่องของคณะกรรมการ การเลือกตั้งเพื่อขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่า สมาชิกภาพของนายอิทธิพล เรืองวรรณ บุณย์ สมาชิกวุฒิสภา ผู้ถูกร้องสิ้นสุดลงตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 119 (4) ประกอบมาตรา 115 (5) หรือไม่ เนื่องจากนายอิทธิพล เรืองวรรณ บุณย์ สมาชิกวุฒิสภา เป็นบุพการีของนายยุทธนา เรืองวรรณ นายกเทศมนตรีตำบลศรีสงคราม อำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนม ซึ่งถือว่าเป็น ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง จึงมีลักษณะต้องห้ามตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 115 (5) เป็นเหตุให้ สมาชิกภาพการเป็นสมาชิกวุฒิสภาของนายอิทธิพล เรืองวรรณ บุณย์ สิ้นสุดลงตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 119 (4)

โดยศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่า แม้รัฐธรรมนูญมิได้มีบทนิยามศัพท์ คำว่า “ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง” ไว้โดยเฉพาะ แต่เมื่อพิจารณาจากบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญ ประกอบกฎหมายที่เกี่ยวกับการบริหารราชการแผ่นดินที่มีอยู่ในขณะนี้แล้ว เห็นได้ว่า ตำแหน่ง

ทางการเมือง หมายถึง ตำแหน่งที่มีอำนาจหน้าที่ในการกำหนดนโยบายและกำกับทิศทางการบริหารราชการแผ่นดิน ไม่ว่าจะเป็นการบริหารราชการส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค หรือส่วนท้องถิ่น ซึ่งรวมถึงเทศบาลด้วย ตำแหน่งนายกเทศมนตรีตำบลเป็นตำแหน่งที่มาจากการเลือกตั้งของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลนั้น มีอำนาจหน้าที่ในระดับนโยบายและกำกับทิศทางการบริหารราชการส่วนท้องถิ่นในเขตเทศบาลตำบลดังกล่าว ดังนั้น จึงเป็นตำแหน่งทางการเมืองประเภทหนึ่ง ทั้งเมื่อพิจารณาทั้งบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ มาตรา 115 ทั้งมาตราแล้ว จะเห็นได้อีกทางหนึ่งว่า ตำแหน่งผู้บริหารท้องถิ่นและสมาชิกสภาท้องถิ่น รวมทั้งผู้บริหารเทศบาลตำบลด้วยนั้น อยู่ในความหมายของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองด้วย ดังมาตรา 115 (9) ได้บัญญัติถึงลักษณะต้องห้ามของผู้ที่จะดำรงตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภาไว้อีกข้อหนึ่งว่า จะต้องไม่เป็นรัฐมนตรีหรือผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองอื่น ซึ่งมีใช้สมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น หรือเคยเป็นแต่พ้นจากตำแหน่งดังกล่าวมาแล้วยังไม่เกินห้าปี ซึ่งแสดงว่า ผู้บริหารท้องถิ่นและสมาชิกสภาท้องถิ่นนั้นเป็นผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองประเภทหนึ่ง แต่ไม่ประสงค์จะให้เป็นลักษณะต้องห้ามตามมาตรา 115 (9) นี้ จึงต้องเขียนยกเว้นไว้ ดังนั้น ผู้ดำรงตำแหน่งนายกเทศมนตรีตำบลจึงเข้าลักษณะเป็นผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 115 (5) ซึ่งมีได้มีข้อความยกเว้นไว้เหมือนดังในกรณีมาตรา 115 (9)

สำหรับข้อโต้แย้งของนายอิทธิพล เรืองวรบูรณ์ ที่ว่าจะต้องตีความคำว่า “ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง” ในมาตรา 115 (5) ให้มีความหมายในระดับเดียวกับคำว่า “ผู้ดำรงตำแหน่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร” ซึ่งเป็นคำที่นำหน้ามาก่อนนั้น ไม่อาจนำมาใช้ได้ เพราะหลักการตีความกฎหมายดังกล่าว (The ejusdem generis rule) จะใช้กับกรณีที่เป็นคำที่มีความหมายทั่วไปที่ตามหลังคำที่มีความหมายเฉพาะมากกว่าสองคำขึ้นไปเท่านั้น หากอาจนำมาใช้กับกรณีที่มีคำเฉพาะนำหน้าเพียงคำเดียวดังเช่นในมาตรา 115 (5) ได้ไม่ ประกอบกับเมื่อพิจารณาบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญที่เกี่ยวกับการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภาการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐและการกระทำที่เป็นการขัดกันแห่งผลประโยชน์แล้ว เห็นได้ว่า มีเจตนารมณ์เพื่อกำหนดคุณสมบัติของผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งหรือได้รับการเสนอชื่อเพื่อเข้ารับการสรรหาเป็นสมาชิกวุฒิสภา โดยกำหนดให้สอดคล้องกับปัญหาการปฏิบัติหน้าที่ของสมาชิกวุฒิสภาและการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐซึ่งอาจถูกรบกวนงาโดยบุคคลที่อยู่ในครอบครัวเดียวกัน เช่น บุพการี คู่สมรส

บุตร เพื่อให้การดำเนินงานของสมาชิกวุฒิสภามีความเป็นกลาง โปร่งใส และปราศจากการแทรกแซง ทำให้สมาชิกวุฒิสภามีอิสระในการปฏิบัติหน้าที่อย่างแท้จริง

ดังนั้น คำว่า “ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง” ตามบทบัญญัติดังกล่าว จึงต้องสอดคล้องกับเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ ซึ่งแม้ว่าอำนาจหน้าที่ของสมาชิกวุฒิสภา ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญจะไม่สามารถควบคุมการทำงาน หรือถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งนายกเทศมนตรีได้โดยตรง แต่ก็อาจเข้าไปก้าวก่ายแทรกแซงการปฏิบัติราชการหรือการดำเนินงาน ในหน้าที่ประจำของราชการส่วนท้องถิ่น หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อประโยชน์ของตนเอง หรือของผู้อื่น ไม่ว่าโดยทางตรงหรือทางอ้อมได้

เมื่อข้อเท็จจริงฟังได้ว่า นายอิทธิพล เรืองวรบูรณ์ สมาชิกวุฒิสภา เป็นบุพการีของนายยุทธนา เรืองวรบูรณ์ นายกเทศมนตรีตำบลศรีสงครามซึ่งเป็นผู้บริหารท้องถิ่น และเป็นผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง จึงมีลักษณะต้องห้ามตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 115 (5) เป็นเหตุให้สมาชิกภาพความเป็นสมาชิกวุฒิสภาของนายอิทธิพล เรืองวรบูรณ์ สิ้นสุดลงตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 119 (4) นับแต่วันที่มิเหตุให้นายอิทธิพล เรืองวรบูรณ์ เป็นบุคคลผู้มีลักษณะต้องห้ามตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 115 (5) คือ วันที่นายยุทธนา เรืองวรบูรณ์ บุตรของนายอิทธิพล เรืองวรบูรณ์ ได้รับเลือกตั้งให้ดำรงตำแหน่งนายกเทศมนตรีตำบลศรีสงคราม อำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนม

2) คำวินิจฉัยที่ 1/2553 กรณีประธานวุฒิสภาส่งเรื่องของคณะกรรมการการเลือกตั้งว่า สมาชิกภาพของสมาชิกวุฒิสภาของนายสุรเดช จิรจิตติเจริญ สมาชิกวุฒิสภาจังหวัดปราจีนบุรี สิ้นสุดลงตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 119 (4) ประกอบมาตรา 115 (6) หรือไม่ เนื่องจากนายสุรเดช จิรจิตติเจริญ ได้สมัครเข้าเป็นสมาชิกพรรคประชาธิปัตย์อีกครั้ง ในวันที่ 21 พฤษภาคม 2545 อันเป็นผลให้ยังคงมีสถานภาพเป็นสมาชิกพรรคประชาธิปัตย์หรือเคยเป็นสมาชิกพรรคประชาธิปัตย์มาแล้วยังไม่เกินห้าปีนับถึงวันสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกวุฒิสภาหรือไม่ โดยผู้ร้องมีเอกสารแบบแจ้งจำนวนสมาชิกพรรคการเมืองที่เพิ่มขึ้นในรอบปีปฏิทินที่ผ่านมา (ปี พ.ศ. 2545) หรือแบบ ท.พ. 6 มาเป็นพยานหลักฐาน ขณะเดียวกัน นายสุรเดช จิรจิตติเจริญ ได้โต้แย้งว่าเอกสารดังกล่าวคลาดเคลื่อนจากความเป็นจริง ปัญหาที่ต้องพิจารณาจึงมีว่า เอกสารแบบแจ้งจำนวนสมาชิกพรรคการเมืองที่เพิ่มขึ้นในรอบปีปฏิทินที่ผ่านมา (ปี พ.ศ. 2545)

หรือแบบ ท.พ. 6 ที่ปรากฏชื่อนายสุรเดช จิรฐิติเจริญ เข้าเป็นสมาชิกพรรคประชาธิปัตย์ เมื่อวันที่ 21 พฤษภาคม 2545 คลาดเคลื่อนจากความเป็นจริงหรือไม่

ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยแล้วเห็นว่า ข้อเท็จจริงจากบันทึกถ้อยคำยืนยัน ข้อเท็จจริงหรือความเห็นของพยานของนายสุรเดช จิรฐิติเจริญ ให้ความว่า การที่ปรากฏชื่อนายสุรเดช จิรฐิติเจริญ เข้าเป็นสมาชิกพรรคประชาธิปัตย์ เมื่อวันที่ 21 พฤษภาคม 2545 มีความคลาดเคลื่อนในการบันทึกข้อมูล โดยนายสุรเดช จิรฐิติเจริญ พ้นจากการเป็นสมาชิกพรรคประชาธิปัตย์ เมื่อวันที่ 13 พฤษภาคม 2545 และไม่เคยสมัครเป็นสมาชิกพรรคประชาธิปัตย์ อีก ในขณะเดียวกันข้อเท็จจริงได้ความจากการไต่สวนพยานของผู้ร้อง ให้ความว่า การตรวจสอบข้อมูลสมาชิกพรรคประชาธิปัตย์ในระบบฐานข้อมูลพรรคการเมืองเดิมพบว่ามีข้อมูลที่ผิดพลาด เช่นเดียวกับนายสุรเดช จิรฐิติเจริญ หลายรายการ ประกอบกับพยานเอกสารที่นำมาประกอบในการเบิกความได้ระบุนผลการตรวจสอบข้อมูลสมาชิกพรรคประชาธิปัตย์ จำนวน 4,086,052 รายการ มีข้อมูลสมบูรณ์ที่สามารถลงฐานข้อมูลได้ จำนวน 2,021,064 รายการ แต่มีข้อมูลสมาชิกพรรคการเมืองที่ไม่ถูกต้องถึงจำนวน 737,775 รายการ นอกจากจากนั้นเป็นรายการที่ต้องแก้ไข นับว่าข้อมูลสมาชิกพรรคประชาธิปัตย์ตามที่พรรคประชาธิปัตย์แจ้งแก่นายทะเบียนพรรคการเมือง เป็นข้อมูลที่สมบูรณ์ไม่ถึงกึ่งหนึ่ง ประกอบกับเมื่อพิจารณาเอกสารแบบแจ้งจำนวนสมาชิกพรรคการเมืองที่เพิ่มขึ้นในรอบปีที่ผ่านมา (ปี พ.ศ. 2545) หรือแบบ ท.พ. 6 และแบบแจ้งจำนวนสมาชิกพรรคการเมืองที่ลดลงในรอบปีที่ผ่านมา (ปี พ.ศ. 2545) หรือแบบ ท.พ. 7 แล้วเห็นว่า เอกสารดังกล่าวได้ปรากฏชื่อนายสุรเดช จิรฐิติเจริญ เข้าเป็นสมาชิกพรรคประชาธิปัตย์ เมื่อวันที่ 21 พฤษภาคม 2545 และลาออกจากสมาชิกพรรคประชาธิปัตย์ เมื่อวันที่ 13 พฤษภาคม 2545 โดยมีหมายเลขสมาชิกหมายเลขเดียวกันซึ่งไม่น่าเชื่อและระยะเวลาจากวันที่ลาออกจนถึงวันที่สมัครใหม่ มีระยะเวลายาวนานเพียงแปดวัน ซึ่งตามข้อบังคับพรรคประชาธิปัตย์มีกระบวนการให้การสมัครเป็นสมาชิกพรรคต้องประกาศชื่อผู้สมัครไว้ในที่เปิดเผย ณ สำนักงานใหญ่ของพรรคเป็นเวลาไม่น้อยกว่าสิบห้าวัน จึงเชื่อว่าเอกสารแบบแจ้งจำนวนสมาชิกพรรคการเมืองที่เพิ่มขึ้นในรอบปีที่ผ่านมา (ปี พ.ศ. 2545) หรือแบบ ท.พ. 6 ที่ปรากฏชื่อนายสุรเดช จิรฐิติเจริญ เข้าเป็นสมาชิกพรรคประชาธิปัตย์ เมื่อวันที่ 21 พฤษภาคม 2545 น่าจะคลาดเคลื่อนจากความเป็นจริง พยานบุคคลของผู้ร้องนอกจากจะเบิกความเชื่อมกับพยานหลักฐานของนายสุรเดช จิรฐิติเจริญ แล้ว พยานหลักฐานของผู้ร้องยังคงมีเพียงเอกสารแบบแจ้งจำนวนสมาชิกพรรคการเมืองที่เพิ่มขึ้น

ในรอบปีปฏิทินที่ผ่านมา (ปี พ.ศ. 2545) หรือแบบ ท.พ. 6 ที่ปรากฏชื่อนายสุรเดช จิรฐิติเจริญ เข้าเป็นสมาชิกพรรคประชาธิปัตย์ เมื่อวันที่ 21 พฤษภาคม 2545 เท่านั้น ซึ่งเอกสารดังกล่าวก็เป็น ข้อมูลที่พรรคประชาธิปัตย์เป็นผู้จัดทำและนำเสนอให้แก่นายทะเบียนพรรคการเมืองที่ปรากฏ ข้อเท็จจริงว่ามีความคลาดเคลื่อนจากความเป็นจริงหลายแห่ง ดังนั้น จึงมีเหตุผลเพียงพอที่จะรับฟัง ได้ว่านายสุรเดช จิรฐิติเจริญ ไม่ได้สมัครเป็นสมาชิกพรรคประชาธิปัตย์ ในวันที่ 21 พฤษภาคม 2545 ตามที่ถูกลกล่าวหาแต่อย่างใด

เมื่อนายสุรเดช จิรฐิติเจริญ ไม่ได้สมัครเป็นสมาชิกพรรคประชาธิปัตย์ ในวันที่ 21 พฤษภาคม 2545 ระยะเวลาที่นายสุรเดช จิรฐิติเจริญ ลาออกจากการเป็นสมาชิก พรรคประชาธิปัตย์ ในวันที่ 13 พฤษภาคม 2545 จนถึงวันที่นายสุรเดช จิรฐิติเจริญ สมัครรับ เลือกตั้งเป็นสมาชิกวุฒิสภาในวันที่ 21 มกราคม 2551 จึงเป็นเวลาเกินกว่าห้าปีนับถึงวันสมัคร รับเลือกตั้ง นายสุรเดช จิรฐิติเจริญ จึงเป็นผู้มีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามมิให้เป็นผู้มีสิทธิ สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกวุฒิสภาตามมาตรา 115 (6) สมาชิกภาพของสมาชิกวุฒิสภา จึงไม่สิ้นสุดลงตามมาตรา 119 (4) ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550

3) เรื่องพิจารณาที่ 7/2556 กรณีประธานสภาผู้แทนราษฎรส่งคำร้องของ ผู้ร้อง (นายสุชัย จุลพงศธร กับคณะ รวม 134 คน) ซึ่งมีจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในสิบของ จำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของสภาผู้แทนราษฎร เพื่อขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่า สมาชิกภาพสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ สิ้นสุดลงตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 106 (5) ประกอบมาตรา 102 (6) หรือไม่⁴¹

ผู้ร้องได้กล่าวอ้างข้อเท็จจริงประกอบคำร้อง ดังนี้ (1) คำสั่ง กระทรวงกลาโหมที่ 1163/2555 เรื่อง ให้ปลดนายทหารสัญญาบัตรออกจากราชการ เนื่องจาก ปรากฏข้อเท็จจริงเป็นที่ยุติว่า เมื่อวันที่ 2 มิถุนายน 2531 ว่าที่ ร.ต. อภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ รร.จ.อ. ส่วนการศึกษา รร.จปร. ได้ใช้เอกสารใบสำคัญ สด.9 แทนใบชำระคดียุทธยาภัย ลงวันที่ 8 มิถุนายน 2531 อันมีข้อความสาระสำคัญอันเป็นเท็จ (ถือว่าเป็นเท็จ) ไปประกอบการขึ้นทะเบียนกอง ประจำการ จนทำให้เจ้าหน้าที่สัสดีผิดหลงออกใบสำคัญ สด.3 ลงวันที่ 2 มิถุนายน 2531 ขึ้นทะเบียนกองประจำการ ว่าที่ ร.ต. อภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ เป็นการกระทำที่ละเมิดศีลธรรม

⁴¹ คดีอยู่ระหว่างการพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ โดยศาลรัฐธรรมนูญได้มีคำสั่งรับคำร้องเรื่อง ดังกล่าวไว้พิจารณาวินิจฉัย เมื่อวันที่ 16 พฤษภาคม 2556

จริยธรรม และแบบธรรมเนียมทหารของนายทหารสัญญาบัตร เป็นการกระทำที่ไม่สุจริต เพื่อประโยชน์แห่งตน เป็นการทุจริตประพฤติมิชอบในวงราชการ ผิดวินัยทหารอย่างร้ายแรง ไม่สมควรให้อยู่ในราชการต่อไป นับแต่วันกระทำผิด และคณะกรรมการของกระทรวงกลาโหม ได้พิจารณาแล้วเห็นว่า มีเหตุอันสมควรให้ลงโทษเนื่องจากการกระทำผิดทางวินัยตามพระราชบัญญัติว่าด้วยวินัยทหาร พุทธศักราช 2476 โดยปลดออกจากราชการ เพื่อมิให้เสียหาย หรือเสื่อมเสียต่องานราชการ จึงให้ปลด ร.ต. อภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ออกจากการเป็นทหารกองหนุน รับเบี้ยบำนาญบำนาญ ทั้งนี้ ตั้งแต่วันที่ 2 มิถุนายน 2531 เป็นต้นไป

(2) ผู้ร้องกล่าวอ้างถึงผลการสอบสวนและการตรวจสอบข้อเท็จจริงของกระทรวงกลาโหมว่า มีพยานหลักฐานเป็นที่ยุติว่า เมื่อวันที่ 9 เมษายน 2530 นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ได้สมัครเข้ารับราชการ โดยเป็นผู้ขาดคุณสมบัติ ตามกฎข้อบังคับ ระเบียบ ประกาศ และคำสั่งของกระทรวงกลาโหม และของกองทัพบก เนื่องจากเป็นบุคคลที่ไม่ผ่านการรับราชการทหารกองประจำการ ไม่ผ่านการตรวจเลือกทหารกองเกินเข้ากองประจำการ โดยไม่ได้รับการผ่อนผันตามกฎหมาย ไม่มีเอกสารใบสำคัญทางทหารหรือเอกสารที่ถูกต้องตามกฎหมาย ปกปิดข้อความอันเป็นความจริงซึ่งควรบอก ให้แจ้ง และให้ข้อความไม่ถูกต้องในสาระสำคัญหลอกลวงเจ้าหน้าที่ให้ผิดหลงว่าเป็นผู้มีคุณสมบัติครบถ้วน ซึ่งต่อมากระทรวงกลาโหมได้มีคำสั่งที่ 1/2556 ลงวันที่ 2 มกราคม 2556 ให้เพิกถอน คำสั่งที่ 720/2530 เรื่อง บรรจุนุคคลเข้ารับราชการ และคำสั่งที่ 339/2531 เรื่อง แต่งตั้งข้าราชการกลาโหมพลเรือนเป็นนายทหารสัญญาบัตร

(3) ผู้ร้องได้สนับสนุนข้ออ้างของตนเพิ่มเติมว่า เมื่อข้อเท็จจริงปรากฏว่า กระทรวงกลาโหมได้มีคำสั่งปลดนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ออกจากราชการ โดยมีผลย้อนหลังตั้งแต่วันที่ 2 มิถุนายน 2531 และเพิกถอนคำสั่งบรรจุแต่งตั้งดังกล่าวข้างต้นแล้ว พร้อมกับได้แจ้งคำสั่งดังกล่าวให้นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ทราบแล้ว คำสั่งปลดออกจากราชการดังกล่าวย่อมมีผลตามกฎหมาย และอ้างว่าเรื่องดังกล่าวเป็นกรณีเกี่ยวกับวินัยทหาร ที่พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 มาตรา 9 วรรคสอง ที่กำหนดให้เรื่องดังกล่าว ไม่อยู่ในอำนาจศาลปกครองรับไว้พิจารณาพิพากษาได้ การที่นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ได้ยื่นฟ้องต่อศาลปกครองกลาง ในคดีหมายเลขคำที่ 2900/2555 ก็เป็นเพียงกรณีที่ศาลปกครองกลางรับไว้พิจารณาเพื่อมีคำสั่งว่าจะรับฟ้องเพื่อมีคำพิพากษาต่อไปหรือไม่เท่านั้น จึงยังไม่ถือว่ามิคดียังฟ้องร้องอยู่ในระหว่างการพิจารณา

กรณีเมื่อนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ เคยถูกปลดออกจากราชการแล้ว กรณีจึงถือได้ว่านายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ เป็นบุคคลต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิสมัครรับเลือกตั้ง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ มาตรา 102 (6) ขณะเดียวกันก็ทำให้สมาชิกภาพของการเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ สิ้นสุดลง ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 106 (5)

ผู้วิจัยเห็นว่า คำรื้อดังกล่าวเป็นการรื้อกรณีลักษณะต้องห้ามมิให้บุคคลใช้สิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เนื่องจากเป็นบุคคลที่ถูกเคยถูกไล่ออกปลดออก หรือให้ออกจากราชการหน่วยงานของรัฐ เพราะทุจริตต่อหน้าที่ หรือถือว่ากระทำการทุจริต และประพฤติมิชอบในวงราชการ เนื่องด้วยคุณสมบัติ และลักษณะต้องห้ามของผู้ที่จะเข้าสู่ตำแหน่งผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองจะต้องมีอยู่ ณ วันที่สมัครเข้ารับตำแหน่ง ซึ่งหากข้อเท็จจริงเป็นที่ยุติแล้วว่า ผู้ถูกร้องเป็นบุคคลที่ต้องด้วยบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ มาตรา 102 (6) ดังกล่าว ก็ถือได้ว่า ผู้ถูกร้องเป็นผู้ที่ต้องสิ้นสุดจากสมาชิกภาพความเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ด้วยเช่นกัน

จากการศึกษาลักษณะต้องห้ามของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองทั้งสามตำแหน่ง จะเห็นว่า เป็นกรณีที่สามารถตรวจสอบจากองค์กรซึ่งมีอำนาจหน้าที่โดยตรงเช่นเดียวกับการตรวจสอบคุณสมบัติของผู้ที่จะเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และสมาชิกวุฒิสภา เพราะเป็นขั้นตอนของการเป็นผู้มีสิทธิสมัครเข้ารับการเลือกตั้งก่อนเป็นผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ซึ่งสามารถใช้กลไกการตรวจสอบโดยคณะกรรมการการเลือกตั้ง หรือสภาผู้แทนราษฎร โดยสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร หรือวุฒิสภาโดยสำนักงานเลขาธิการวุฒิสภาตรวจสอบ ในกรณีมีคำสั่งให้บุคคลผู้นั้นพ้นจากสมาชิกภาพความเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และสมาชิกวุฒิสภา หากบุคคลดังกล่าวไม่พอใจในคำสั่งก็สามารถยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญให้พิจารณา วินิจฉัยได้ว่า คำสั่งที่ให้ตนเองพ้นจากสมาชิกภาพไปนั้นชอบด้วยกฎหมาย หรือไม่

การที่เปิดโอกาสให้คณะกรรมการการเลือกตั้งได้มีโอกาสตรวจสอบคุณสมบัติ หรือลักษณะต้องห้ามของผู้ที่ประสงค์จะสมัครเข้ารับการเลือกตั้ง หรือสมัครเข้ารับการสรรหาเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือสมาชิกวุฒิสภา และสามารถมีคำสั่งอย่างใดอย่างหนึ่งได้ โดยเด็ดขาด หรือการเปิดโอกาสให้คณะกรรมการการเลือกตั้ง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือสมาชิกวุฒิสภา สามารถตรวจสอบคุณสมบัติ หรือลักษณะต้องห้ามของผู้ดำรงตำแหน่ง

สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือสมาชิกวุฒิสภา และสามารถออกคำสั่งให้พ้นจากตำแหน่งดังกล่าวได้ จะสามารถลดขั้นตอน ระยะเวลา และลดกระบวนการเกี่ยวกับการวินิจฉัยความสิ้นสุดสมาชิกภาพของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองลงไปได้เป็นอย่างมาก เนื่องจากการดำรงตำแหน่งทางการเมือง จะมีวาระการดำรงตำแหน่ง หากมีการพิจารณาคดีที่ล่าช้า อาจส่งผลเป็นการช่วยเหลือผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองผู้นั้นให้อยู่ในตำแหน่งต่อไปได้จนกว่าศาลรัฐธรรมนูญจะมีคำวินิจฉัย อีกทั้งจะเป็นการลดคดีทางการเมืองที่จะเข้าสู่การพิจารณาวินิจฉัยทั้งของศาลฎีกา และศาลรัฐธรรมนูญลงไปได้เป็นอย่างมาก

2. กรณีที่ต้องส่งเรื่องให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัย

เนื่องจากบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญบางกรณีมีปัญหาความไม่ชัดเจน หรือมีประเด็นถ้อยคำอันเป็นข้อกฎหมาย ซึ่งจำเป็นต้องให้องค์กรที่มีอำนาจหน้าที่ หรือมีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของรัฐธรรมนูญเข้ามาพิจารณาวินิจฉัยโดยเฉพาะ ในส่วนบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญที่บัญญัติเหตุแห่งการสิ้นสุดสมาชิกภาพของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองก็พบว่ามีส่วนหนึ่งที่มีลักษณะไม่ชัดเจนหรือไม่ประจักษ์เช่นเดียวกัน เช่น กรณีการสิ้นสุดสมาชิกภาพของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองด้วยเหตุกระทำอันต้องห้าม ซึ่งรายละเอียดของกรณีดังกล่าวมีดังต่อไปนี้

2.1 การกระทำอันต้องห้ามของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญที่เกี่ยวกับการกระทำอันต้องห้ามของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองถือเป็นมาตรการที่กำหนดถึงการกระทำอันต้องห้ามภายหลังที่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเข้าดำรงตำแหน่ง กล่าวคือ ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองผู้ใดหากผ่านขั้นตอนและกระบวนการเข้าสู่ดำรงตำแหน่งแล้ว ก็ต้องนำบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญเกี่ยวกับการกระทำอันต้องห้ามมาใช้บังคับ

ในกรณีของบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญที่เกี่ยวกับการกระทำอันต้องห้ามของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พบว่า บทบัญญัตินี้ดังกล่าวมีลักษณะของการบัญญัติที่ไม่ชัดเจน และจำเป็นต้องให้องค์กรที่มีอำนาจหน้าที่ในการพิจารณาวินิจฉัยเข้ามาทำหน้าที่วินิจฉัยว่า การกระทำของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองนั้น เป็นเหตุให้สิ้นสุดสมาชิกภาพ หรือไม่ ซึ่งในส่วนนี้จะได้วิเคราะห์ถึงกรณีการกระทำอันต้องห้ามของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่ต้องให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัย โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.1.1 สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา

โดยบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญเกี่ยวกับการกระทำอันต้องห้ามของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเฉพาะสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา รัฐธรรมนูญได้บัญญัติการกระทำอันต้องห้ามของผู้ดำรงตำแหน่งดังกล่าวไว้ร่วมกัน ดังนั้น การพิจารณากรณีนี้จึงเป็นไปในแนวทางเดียวกัน แต่เนื่องจากพบว่าบทบัญญัติที่เกี่ยวกับการกระทำอันต้องห้ามของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภามีลักษณะที่ไม่ชัดเจนและซับซ้อน ดังนั้น การกระทำอันต้องห้ามที่ประจักษ์ในกรณีนี้จึงไม่ปรากฏ และปรากฏแต่เพียงกรณีบทบัญญัติไม่ชัดเจนและจำต้องส่งเรื่องให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัย โดยมีบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญที่เกี่ยวข้อง คือ รัฐธรรมนูญ มาตรา 48 มาตรา 265 และมาตรา 266

รัฐธรรมนูญ มาตรา 48 เป็นบทบัญญัติที่กำหนดถึงการกระทำอันต้องห้ามของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา คือ จะเป็นเจ้าของกิจการหรือถือหุ้นในกิจการหนังสือพิมพ์ วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ หรือโทรคมนาคม มิได้ ไม่ว่าในนามของตนเองหรือให้ผู้อื่นเป็นเจ้าของกิจการหรือถือหุ้นแทน หรือจะดำเนินการโดยวิธีการอื่นไม่ว่าโดยทางตรงหรือทางอ้อมที่สามารถบริหารกิจการ ดังกล่าวได้ในทำนองเดียวกับการเป็นเจ้าของกิจการหรือถือหุ้นในกิจการดังกล่าว ซึ่งหากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภาผู้ใดเข้าข่ายกระทำอันต้องห้าม สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภานั้นอาจสิ้นสุดสมาชิกภาพได้ ทั้งนี้ กรณีที่จะสิ้นสุดสมาชิกภาพตามบทบัญญัติดังกล่าว จำต้องให้ศาลรัฐธรรมนูญเป็นผู้พิจารณาวินิจฉัย เนื่องจากบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ มาตรา 48 เป็นทั้งข้อกำหนดและข้อเท็จจริงที่จำต้องอาศัยการไต่สวนและวินิจฉัยโดยองค์กรที่มีอำนาจหน้าที่ในการพิจารณาวินิจฉัยปัญหาอันเนื่องมาจากบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ

การกระทำอันต้องห้ามของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภาตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 265 คือ

- (1) ไม่ดำรงตำแหน่งหรือหน้าที่ใดในหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจ หรือตำแหน่งสมาชิกสภาท้องถิ่น ผู้บริหารท้องถิ่น หรือข้าราชการส่วนท้องถิ่น
- (2) ไม่รับหรือแทรกแซงหรือก้าวก่ายการเข้ารับสัมปทานจากรัฐ หน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจ หรือเข้าเป็นคู่สัญญากับรัฐ หน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจ อันมีลักษณะเป็นการผูกขาดตัดตอน หรือเป็นหุ้นส่วน

หรือผู้ถือหุ้นในห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทที่รับสัมปทานหรือเข้าเป็นคู่สัญญาในลักษณะดังกล่าว ทั้งนี้ ไม่ว่าโดยทางตรงหรือทางอ้อม

(3) ไม่รับเงินหรือประโยชน์ใด ๆ จากหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจ เป็นพิเศษนอกเหนือไปจากที่หน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจ ปฏิบัติต่อบุคคลอื่น ๆ ในธุรกิจการงานตามปกติ

(4) ไม่กระทำการอันเป็นการต้องห้ามตามมาตรา 48

รวมทั้งให้นำความใน (2) (3) และ (4) มาใช้บังคับกับคู่สมรสและบุตรของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภา และบุคคลอื่นซึ่งมิใช่คู่สมรสและบุตรของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภานั้นที่ดำเนินการในลักษณะผู้ถูกใช้ ผู้ร่วมดำเนินการ หรือผู้ได้รับมอบหมายจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภาให้กระทำการด้วย

การกระทำความผิดห้ามของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 266 คือ ต้องไม่ใช่สถานะหรือตำแหน่งการเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภา เข้าไปก้าวกายหรือแทรกแซงเพื่อประโยชน์ของตนเองของผู้อื่น หรือของพรรคการเมือง ไม่ว่าโดยทางตรงหรือทางอ้อม ในเรื่องดังต่อไปนี้

(1) การปฏิบัติราชการหรือการดำเนินงานในหน้าที่ประจำของข้าราชการ พนักงาน หรือลูกจ้างของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ กิจการที่รัฐถือหุ้นใหญ่ หรือราชการส่วนท้องถิ่น

(2) การบรรจุ แต่งตั้ง โยกย้าย โอน เลื่อนตำแหน่ง และเลื่อนเงินเดือนของข้าราชการซึ่งมีตำแหน่งหรือเงินเดือนประจำและมีใช้ข้าราชการการเมือง พนักงาน หรือลูกจ้างของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ กิจการที่รัฐถือหุ้นใหญ่ หรือราชการส่วนท้องถิ่น หรือ

(3) การให้ข้าราชการซึ่งมีตำแหน่งหรือเงินเดือนประจำและมีใช้ข้าราชการการเมือง พนักงาน หรือลูกจ้างของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ กิจการที่รัฐถือหุ้นใหญ่ หรือราชการส่วนท้องถิ่น พ้นจากตำแหน่ง

บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญเกี่ยวกับการกระทำความผิดอันเป็นการต้องห้ามของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา ตามที่ปรากฏในมาตรา 265 และมาตรา 266 นั้น มีปัญหาต้องให้องค์กรที่มีอำนาจหน้าที่โดยเฉพาะในการตีความวินิจฉัย เช่น เป็นข้อห้ามสำหรับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองตั้งแต่เมื่อใด กล่าวคือ เป็นข้อห้ามต่อเมื่อดำรงตำแหน่ง

สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภาแล้ว หรือไม่ หรือเป็นข้อห้ามตั้งแต่ก่อนที่จะดำรงตำแหน่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภาด้วย หรือไม่ เนื่องจากบทบัญญัติรัฐธรรมนูญมิได้บัญญัติเงื่อนไขเวลาของข้อห้ามนั้นไว้ ประกอบกับรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายลายลักษณ์อักษรจึงต้องนำหลักการตีความกฎหมายมาประกอบการพิจารณาโดยพิจารณาจากการตีความตามตัวอักษรประกอบการตีความตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ ทั้งนี้ เพื่อก่อให้เกิดกฎเกณฑ์แห่งความหมายของรัฐธรรมนูญ นอกจากนี้ยังมีข้อสังเกตในบทบัญญัติของมาตรา 265 และมาตรา 266 ที่ต้องนำมาพิจารณาอีกว่า ข้อห้ามตามมาตราดังกล่าวมิได้บัญญัติไว้เป็นข้อห้ามในการที่ใช้สิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 102 ดังนั้น บทบัญญัติในกรณีการกระทำอันเป็นการต้องห้ามของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา จึงเป็นบทบัญญัติที่ต้องอาศัยองค์การอื่นในการพิจารณาวินิจฉัย เนื่องจากบทบัญญัติดังกล่าวจำต้องอาศัยการไต่สวนและวินิจฉัยโดยองค์กรที่มีอำนาจหน้าที่ในการพิจารณาวินิจฉัยปัญหาอันเนื่องมาจากบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญเช่นเดียวกับรัฐธรรมนูญ มาตรา 48 ทั้งในประเด็นปัญหาข้อเท็จจริงและประเด็นปัญหาข้อกฎหมาย ซึ่งองค์กรที่มีอำนาจหน้าที่ดังกล่าว คือ ศาลรัฐธรรมนูญ จะดำเนินการกระบวนการพิจารณาประเด็นที่เกี่ยวข้องกับบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญนั้นต่อไป

2.1.2 นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรี

การกระทำอันเป็นการต้องห้ามของนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีตามที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญ มาตรา 267 มาตรา 268 และมาตรา 269 เป็นบทบัญญัติที่นำบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญเกี่ยวกับการกระทำอันต้องห้ามของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภาตามที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญ มาตรา 48 มาตรา 265 และมาตรา 266 มาบังคับใช้ ซึ่งกรณีปัญหาตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญมาตราดังกล่าว เป็นปัญหาในข้อเท็จจริงที่มีความซับซ้อน และยังมีปัญหาในด้านการใช้และการตีความเป็นอย่างมาก ดังนั้น การกระทำอันต้องห้ามที่ประจักษ์ในกรณีนี้ จึงไม่ปรากฏ และมีปัญหาที่ต้องตีความโดยองค์กรที่มีอำนาจหน้าที่พิจารณาวินิจฉัย เช่นเดียวกับบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญเกี่ยวกับการกระทำอันต้องห้ามของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภาตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 265 และมาตรา 266 เว้นแต่รัฐธรรมนูญ มาตรา 269 ซึ่งเป็นบทบัญญัติเฉพาะนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรี โดยบัญญัติให้ต้องไม่เป็นหุ้นส่วนหรือผู้ถือหุ้นในห้างหุ้นส่วนหรือบริษัท หรือไม่คงไว้ซึ่งความเป็นหุ้นส่วนหรือผู้ถือหุ้น

ในห้างหุ้นส่วน หรือบริษัทต่อไป โดยการกระทำอันต้องห้ามนี้หมายรวมถึงคู่สมรสและบุตรที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะของนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีด้วย

2.1.3 แนวคำวินิจฉัยที่ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัย กรณีกระทำการอันต้องห้าม

1) คำวินิจฉัยที่ 9/2551 กรณีนายประสาร มฤคพิทักษ์ สมาชิกวุฒิสภา กับคณะรวม 36 คน ขอให้ประธานวุฒิสภาอาศัยสิทธิตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 182 (7) ประกอบมาตรา 91 โดยมีจำนวนสมาชิกวุฒิสภาไม่น้อยกว่าหนึ่งในสิบของสมาชิกทั้งหมดที่มีอยู่ของแต่ละสภา ว่า ความเป็นรัฐมนตรีของนายไชยา สะสมทรัพย์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข สิ้นสุดลงเฉพาะตัวตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 182 (7) หรือไม่ เนื่องจากคู่สมรสถือหุ้นเกินกว่าร้อยละ 5 ของจำนวนหุ้นทั้งหมดที่จำหน่ายได้ในบริษัท ฯ

โดยศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่า ผู้ถูกร้องได้รับแต่งตั้งเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข เมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2551 และได้ยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินพร้อมเอกสารประกอบของตนเองและคู่สมรสต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. เมื่อวันที่ 19 กุมภาพันธ์ 2551 กรณีเข้ารับตำแหน่งดังกล่าว และไม่ปรากฏว่าผู้ถูกร้องได้แจ้งให้ประธานกรรมการ ป.ป.ช. ทราบว่าประสงค์จะได้รับประโยชน์จากการที่นางจุไร สะสมทรัพย์ คู่สมรสของผู้ถูกร้องถือหุ้นในบริษัททรัพย์สกลเฮง จำกัด เกินกว่าร้อยละห้าของจำนวนหุ้น ที่จำหน่ายได้ในบริษัทภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ผู้ถูกร้องได้รับแต่งตั้งเป็นรัฐมนตรี ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 269 แม้ว่าในปัจจุบันพระราชบัญญัติการจัดการหุ้นส่วนและหุ้นของรัฐมนตรี พ.ศ. 2543 ยังมิได้มีการบัญญัติให้รวมถึงการถือครองหุ้นและได้รับประโยชน์จากกรณีดังกล่าวของคู่สมรสและบุตรที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะของรัฐมนตรี แต่เมื่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 269 บัญญัติให้เป็นหน้าที่ของรัฐมนตรีผู้นั้นที่จะต้องแจ้งให้ประธานกรรมการ ป.ป.ช. ทราบ ดังนั้น รัฐมนตรีจึงมีหน้าที่ต้องแจ้งความประสงค์จะรับประโยชน์จากกรณีดังกล่าวของคู่สมรสและบุตรที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะด้วยกรณีจึงถือว่าการกระทำของผู้ถูกร้องในฐานะรัฐมนตรีเป็นการฝ่าฝืนบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ มาตรา 269 เป็นการกระทำการอันต้องห้ามตามมาตรา 182 วรรคหนึ่ง (7) ประกอบมาตรา 269 ความเป็นรัฐมนตรีของนายไชยา สะสมทรัพย์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุขสิ้นสุดลงเฉพาะตัวตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 182 วรรคหนึ่ง (7) ประกอบมาตรา 269 ตั้งแต่วันที่พ้นกำหนดสามสิบวันนับแต่วันที่ได้รับแต่งตั้งเป็นรัฐมนตรี

2) คำวินิจฉัยที่ 12-14/2553 กรณีประธานวุฒิสภาและประธานสภาผู้แทนราษฎร (ผู้ร้อง) ส่งเรื่องของคณะกรรมการการเลือกตั้ง รวม 3 คำร้อง ขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่า สมาชิกภาพของสมาชิกวุฒิสภา จำนวน 16 คน และสมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จำนวน 29 คน สิ้นสุดลงตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 91 วรรคสาม มาตรา 119 (5) และมาตรา 106 (6) ประกอบมาตรา 265 วรรคหนึ่ง (2) (4) และมาตรา 48 หรือไม่

โดยศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่า ประเด็นที่ 1 การดำเนินการและการมีคำวินิจฉัยของคณะกรรมการการเลือกตั้งชอบด้วยกฎหมาย หรือไม่

กรณีนี้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่า การใช้อำนาจของคณะกรรมการการเลือกตั้ง เพื่อให้มีการสืบสวนสอบสวนและการวินิจฉัยชี้ขาดในกรณีนี้เป็นการใช้อำนาจตามที่รัฐธรรมนูญและกฎหมายให้อำนาจไว้ ประกอบกับคณะกรรมการการเลือกตั้งได้ให้โอกาสผู้ถูกร้องได้ชี้แจงข้อเท็จจริงแล้ว การดำเนินการและการมีคำวินิจฉัยของคณะกรรมการการเลือกตั้งจึงชอบด้วยกฎหมาย

ประเด็นที่ 2 บริษัทที่ผู้ถูกร้อง คู่สมรส และบุตร ของผู้ถูกร้อง ถือหุ้น เป็นบริษัทอันต้องห้ามตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 265 วรรคหนึ่ง (2) (4) และวรรคสาม ประกอบมาตรา 48 หรือไม่ และประเด็นที่ 3 การถือหุ้นของผู้ถูกร้อง คู่สมรส และบุตร ของผู้ถูกร้อง แต่ละรายเป็นการกระทำอันต้องห้ามตามรัฐธรรมนูญหรือไม่

กรณีนี้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่า รัฐธรรมนูญ มาตรา 265 ว่า เป็นบทบัญญัติว่าด้วยการกระทำอันต้องห้ามของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา ในส่วนการกระทำที่เป็นการขัดกันแห่งผลประโยชน์ ซึ่งสรุปการกระทำอันต้องห้ามตามมาตรา 265 วรรคหนึ่ง (2) และ (4) ประกอบมาตรา 48 ว่าหมายถึง

1) ต้องไม่รับหรือแทรกแซงหรือก้าวก่ายการเข้ารับสัมปทานจากรัฐ หน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจ หรือเข้าเป็นคู่สัญญากับรัฐ หน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจ อันมีลักษณะเป็นการผูกขาดตัดตอน

2) ต้องไม่เป็นหุ้นส่วนหรือผู้ถือหุ้นในห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทที่รับสัมปทานหรือเข้าเป็นคู่สัญญาในลักษณะเป็นการผูกขาดตัดตอน

3) ต้องไม่กระทำการตาม 1 และ 2 ไม่ว่าโดยทางตรงหรือทางอ้อม และ

4) ต้องไม่เป็นเจ้าของกิจการหรือถือหุ้นในกิจการหนังสือพิมพ์ วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ หรือโทรคมนาคม ไม่ว่าในนามของตนเองหรือให้ผู้อื่นเป็นเจ้าของกิจการหรือถือหุ้นแทน หรือจะดำเนินการโดยวิธีการอื่นไม่ว่าโดยทางตรงหรือทางอ้อมที่สามารถบริหารกิจการดังกล่าวได้ในทำนองเดียวกับการเป็นเจ้าของกิจการหรือถือหุ้นในกิจการดังกล่าว

ในการดำเนินการโดยวิธีการอื่นไม่ว่าโดยทางตรงหรือทางอ้อมที่ทำให้สามารถบริหารกิจการดังกล่าวได้ในทำนองเดียวกับการเป็นเจ้าของกิจการหรือถือหุ้นในกิจการดังกล่าวตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 48 กับการรับสัมปทาน การเข้าเป็นคู่สัญญา หรือการถือหุ้นไม่ว่าโดยทางตรงหรือทางอ้อมตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 265 วรรคหนึ่ง (2) นั้น มีความหมายรวมถึงการถือหุ้นในบริษัทที่แม้จะมีได้ประกอบกิจการอันเป็นการต้องห้ามโดยตรง แต่หากบริษัทนั้นเป็นผู้ถือหุ้นในบริษัทอื่น (Holding Company) ที่ประกอบกิจการอันเป็นการต้องห้ามในจำนวนมากพอที่จะทำให้มีอำนาจครอบงำกิจการของบริษัทที่ประกอบกิจการอันเป็นการต้องห้ามได้ย่อมเป็นการกระทำโดยทางอ้อมตามความหมายของรัฐธรรมนูญ มาตรา 48 และมาตรา 265 วรรคหนึ่ง (2) ซึ่งอาจมีผลให้กิจการของบริษัทที่อยู่ในขอบข่ายตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 265 วรรคหนึ่ง หรือมาตรา 48 ได้รับประโยชน์อันมีผลให้สมาชิกรัฐสภาได้รับประโยชน์โดยทางอ้อมจากการถือหุ้นดังกล่าว หรือเข้าไปมีส่วนในการใช้ข้อมูลที่ได้รับรู้จากการปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งหน้าที่แล้วไปแสวงหาประโยชน์ส่วนตัว หรือใช้ตำแหน่งเข้าไปมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของบุคคลอื่นได้ แต่อย่างไรก็ตามหลักการดังกล่าวนี้จะต้องไม่กระทบกระเทือนต่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคลเกินความจำเป็นตามที่รัฐธรรมนูญ มาตรา 29 บัญญัติรับรองไว้

นอกจากนี้ผลของการกระทำอันเป็นการต้องห้ามตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 265 ประกอบมาตรา 48 ที่ทำให้สมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภาสิ้นสุดลงตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 106 (6) และมาตรา 119 (5) นั้น บัญญัติให้สมาชิกภาพสิ้นสุดลงเมื่อกระทำการอันเป็นการต้องห้ามแล้ว ย่อมมีความหมายว่าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภจะต้องมีสมาชิกภาพก่อน จึงจะสิ้นสภาพได้

ดังนั้น การกระทำอันเป็นการต้องห้ามที่จะมีผลให้สิ้นสุดสมาชิกภาพ จึงต้องเป็นการกระทำภายหลังจากมีสถานะเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภาแล้ว เว้นแต่เป็น

กรณีที่ถูกกฎหมายประสงค์จะห้ามรวมไปถึงการกระทำก่อนมีสถานะทางการเมือง กฎหมายจะบัญญัติไว้อย่างชัดเจน

เมื่อพิจารณาประกอบกับคุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามของผู้ที่จะสมัครเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภาตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ มาตรา 101 และมาตรา 115 ก็มีได้บัญญัติห้ามการถือหุ้นในบริษัทตามที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ มาตรา 48 และมาตรา 265 วรรคหนึ่ง (2) แต่อย่างไรก็ดี การถือหุ้นในบริษัทดังกล่าว จึงไม่เป็นการต้องห้ามไม่ให้สมัครเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา หากตีความว่าการถือหุ้นให้รวมถึงการคงไว้ซึ่งการถือหุ้นด้วย ย่อมจะไม่เป็นกรรมแก่ผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา เนื่องจากสมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภาจะเริ่มตั้งแต่วันเลือกตั้ง หรือวันที่คณะกรรมการการเลือกตั้งประกาศผลการสรรหาสมาชิกวุฒิสภา ในกรณีสมาชิกวุฒิสภาที่มาจากการสรรหาตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 105 และมาตรา 117 และหากจะตีความการถือหุ้นให้รวมถึงการคงไว้ซึ่งการถือหุ้นด้วย ผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา หรือผู้สมัครเป็นสมาชิกวุฒิสภาโดยการสรรหาย่อมจะต้องขายหุ้นก่อนวันเลือกตั้งหรือวันที่คณะกรรมการการเลือกตั้งประกาศผล มิฉะนั้นผู้สมัครที่ได้รับการเลือกตั้งหรือการสรรหาให้เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภาแล้วแต่กรณี แต่มิได้ขายหุ้นก่อนวันเลือกตั้งหรือวันที่คณะกรรมการการเลือกตั้งประกาศผลผู้ได้รับการเลือกตั้งหรือสรรหา ก็จะสิ้นสมาชิกภาพทันทีในวันเลือกตั้งหรือวันที่คณะกรรมการการเลือกตั้งประกาศผล ซึ่งจะเป็นการตีความกฎหมายเคร่งครัดตามลายลักษณ์อักษรเกินไปกว่าความได้สัดส่วนพอเหมาะพอควรแก่กรณี

ดังนั้น การกระทำอันเป็นการต้องห้ามตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 265 วรรคหนึ่ง (2) (4) และวรรคสาม ประกอบมาตรา 48 ไม่รวมถึงการถือหุ้นที่มีมาก่อนวันเลือกตั้งหรือวันที่คณะกรรมการการเลือกตั้งประกาศผลการสรรหาสมาชิกวุฒิสภา

สำหรับบริษัทอันมีลักษณะต้องห้ามตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 265 วรรคหนึ่ง (2) และ (4) ประกอบมาตรา 48 นั้น มีลักษณะอย่างไรนั้น ศาลเห็นว่า บริษัทอันมีลักษณะต้องห้ามตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญดังกล่าว แบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ (1) บริษัทที่ประกอบกิจการหนังสือพิมพ์ วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ หรือโทรคมนาคม และ (2) บริษัทที่รับสัมปทานจากรัฐ หน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจ หรือบริษัทที่เป็นคู่สัญญา

กับรัฐ หน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจ อันมีลักษณะเป็นการผูกขาดตัดตอน ดังนั้น บริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) ประกอบกิจการค้าขายเชื้อเพลิง ซึ่งแม้จะมีใช้บริษัทที่ได้รับสัมปทานหรือเป็นคู่สัญญากับรัฐที่มีลักษณะผูกขาดตัดต่อนี้ก็ตาม แต่บริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) เป็นบริษัทผู้ลงทุนในบริษัทอื่น (Holding Company) ซึ่งเป็นบริษัทที่ได้รับสัมปทานจากหน่วยงานของรัฐ รวมทั้งบริษัท ปตท. สำรวจและผลิตปิโตรเลียม จำกัด (มหาชน) ประกอบกิจการสำรวจและผลิตปิโตรเลียม จึงเป็นบริษัทอันมีลักษณะเป็นการต้องห้ามตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 265 วรรคหนึ่ง (2) ส่วนบริษัท ทีทีแอนด์ที จำกัด (มหาชน) ชื่อบริษัททีไอที จำกัด (มหาชน) มีสถานะเป็นหน่วยงานของรัฐ ซึ่งนอกจากจะเป็นบริษัทที่รับสัมปทานจากรัฐแล้วยังเป็นบริษัทที่ประกอบกิจการโทรคมนาคมอีกด้วย จึงเป็นบริษัทอันมีลักษณะเป็นการต้องห้ามตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 265 วรรคหนึ่ง (4) ประกอบมาตรา 48

จากคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญดังกล่าว เห็นได้ว่า ศาลรัฐธรรมนูญตีความรัฐธรรมนูญ มาตรา 265 (2) ในลักษณะที่ไม่ห้ามการคงไว้ซึ่งการถือหุ้นก่อนเข้าดำรงตำแหน่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรก็อาจทำให้เกิดปัญหา หากมีบริษัทใหญ่ส่งคนมาลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเพื่อปกป้องผลประโยชน์ของบริษัท เพราะรัฐธรรมนูญไม่ห้าม ทั้งนี้ โดยบรรทัดฐานจากคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญแล้ว ก็จะทำให้บริษัทดังกล่าวมีอิทธิพลเหนือบริษัทอื่นจนกลายเป็นบริษัทที่มีอิทธิพลในตลาดหลักทรัพย์และอาจขัดต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 43 ซึ่งบัญญัติว่า “บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการประกอบกิจการหรือประกอบอาชีพและการแข่งขันโดยเสรีอย่างเป็นธรรม” ความเป็นไปได้ในการเกิดปรากฏการณ์เช่นที่ว่านี้ อาจไม่เกิดขึ้นในทันทีที่มีการตีความให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสามารถถือหุ้นบริษัทที่มีสัมปทานผูกขาดจากรัฐได้หากมีอยู่ก่อนหน้าเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร แต่เป็นสิ่งที่อาจเป็นไปได้ในอนาคต เพราะการแข่งขันด้านธุรกิจการค้าเจริญก้าวหน้ารวดเร็วมาก และการใช้เวทีรัฐสภาเป็นเครื่องปกป้องผลประโยชน์ทางธุรกิจอุตสาหกรรมเป็นสิ่งที่เป็นไปได้มากในอนาคตหากไม่มีการป้องกันไว้ก่อน

แม้ศาลจะวางหลักว่า การถือหุ้นนั้นต้องเป็นการถือภายหลังจากที่เข้าดำรงตำแหน่ง และไม่รวมถึงการคงไว้ซึ่งการถือหุ้นด้วย แต่ผลจากคำวินิจฉัยจะส่งผลให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา หรือคณะรัฐมนตรี ไม่สามารถถือหุ้นในห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทใด ๆ ได้เลยไม่ว่าจะก่อนเข้ารับตำแหน่ง หรือภายหลังจากเข้ารับตำแหน่งแล้ว เพราะเหตุว่าไม่อาจทราบได้ว่าห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทที่ตนถือหุ้นอยู่นั้น ได้เข้าไปลงทุนในบริษัทอื่น

(Holding Company) ด้วยหรือไม่และเมื่อใด และกิจการที่บริษัทอื่นทำนั้นเป็นการเข้าไปรับสัมปทาน การเข้าเป็นคู่สัญญา หรือการถือหุ้น ไม่ว่าโดยทางตรงหรือทางอ้อมจากรัฐ หน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจหรือไม่ ดังนั้น การถือหุ้นอยู่หรือการคงไว้ซึ่งการถือหุ้น จึงเป็นการเสี่ยงอยู่โดยตลอดที่จะเข้าข่ายเป็นการกระทำที่ต้องห้ามตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 265 หรือไม่

3. การพ้นจากตำแหน่งของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองด้วยเหตุอื่น

การพ้นจากตำแหน่งของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองด้วยเหตุอื่นในหัวข้อนี้ ผู้วิจัยจะได้ทำการศึกษาถึงการพ้นจากตำแหน่งตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 106 สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร มาตรา 119 ในส่วนสมาชิกวุฒิสภา และมาตรา 182 ในส่วนนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรี ดังนี้

3.1 สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ มาตรา 106 ได้บัญญัติถึงการสิ้นสุดจากสมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรว่า มีผลเป็นการสิ้นสุดลงด้วยเหตุต่าง ๆ เมื่อพิจารณาเหตุของการสิ้นสุดโดยการขาดคุณสมบัติตามมาตรา 106 (4) มีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา 106 (5) และการกระทำอันต้องห้ามตามมาตรา 106 (6) ดังที่ได้กล่าวไว้แล้วในหัวข้อที่ 1.1.1 ข้อ 1.2.1 และข้อ 2.1.1 แล้ว ยังพบว่ามีเหตุของการสิ้นสุดลงด้วยเหตุอื่น ดังต่อไปนี้

1) ถึงคราวออกตามอายุของสภาผู้แทนราษฎร หรือมีการยุบสภาผู้แทนราษฎร ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 106 (1)

2) ตายตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 106 (2)

3) ลาออกตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 106 (3)

4) ลาออกจากพรรคการเมืองที่ตนเป็นสมาชิก หรือพรรคการเมืองที่ตนเป็นสมาชิกมีมติด้วยคะแนนเสียงไม่น้อยกว่าสามในสี่ของที่ประชุมร่วมของคณะกรรมการบริหารของพรรคการเมืองและสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่สังกัดพรรคการเมืองนั้น ให้พ้นจากการเป็นสมาชิกของพรรคการเมืองที่ตนเป็นสมาชิก ในกรณีเช่นนี้ ให้ถือว่าสิ้นสุดสมาชิกภาพนับแต่วันที่ลาออก หรือพรรคการเมืองมีมติ เว้นแต่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรผู้นั้นได้อุทธรณ์ต่อศาลรัฐธรรมนูญ

ภายในสามสิบวันนับแต่วันที่พรรคการเมืองมีมติ คัดค้านว่ามติดังกล่าวมีลักษณะตามมาตรา 65 วรรคสาม ถ้าศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่ามติดังกล่าวมิได้มีลักษณะตามมาตรา 65 วรรคสาม ให้ถือว่าสมาชิกภาพสิ้นสุดลงนับแต่วันที่ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัย แต่ถ้าศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่ามติดังกล่าวมีลักษณะตามมาตรา 65 วรรคสาม สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรผู้นั้นอาจเข้าเป็นสมาชิกของพรรคการเมืองอื่นได้ภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 106 (7) 2) ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 106 (2)

5) ขาดจากการเป็นสมาชิกของพรรคการเมืองในกรณีที่ศาลรัฐธรรมนูญมีคำสั่งยุบพรรคการเมือง ที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรผู้นั้นเป็นสมาชิก และไม่อาจเข้าเป็นสมาชิกของพรรคการเมืองอื่นได้ภายในหกสิบวันนับแต่วันที่ศาลรัฐธรรมนูญมีคำสั่ง ในกรณีเช่นนี้ให้ถือว่าสิ้นสุดสมาชิกภาพนับแต่วันถัดจากวันที่ครบกำหนด หกสิบวันนั้นตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 106 (8)

6) วุฒิสภามีมติตามมาตรา 274 ให้ถอดถอนออกจากตำแหน่ง หรือศาลรัฐธรรมนูญมีคำวินิจฉัยให้พ้นจากสมาชิกภาพตามมาตรา 91 หรือศาลฎีกามีคำสั่งตามมาตรา 239 วรรคสอง ในกรณีเช่นนี้ ให้ถือว่าสิ้นสุดสมาชิกภาพนับแต่วันที่วุฒิสภามีมติหรือศาลมีคำวินิจฉัยหรือมีคำสั่ง แล้วแต่กรณีตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 106 (9)

7) ขาดประชุมเกินจำนวนหนึ่งในสี่ของจำนวนวันประชุมในสมัยประชุมที่มีกำหนดเวลาไม่น้อยกว่าหนึ่งร้อยยี่สิบวันโดยไม่ได้รับอนุญาตจากประธานสภาผู้แทนราษฎรตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 106 (10)

8) ต้องคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก แม้จะมีการรอลงโทษ เว้นแต่เป็นการรอลงโทษในความผิดอันได้กระทำโดยประมาท ความผิดหุโทษ หรือความผิดฐานหมิ่นประมาทตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 106 (11)

จะเห็นได้ว่า การสิ้นสุดจากสมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ด้วยเหตุดังกล่าวข้างต้น เป็นกรณีที่ประจักษ์ชัดเจน ซึ่งองค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถตรวจสอบหรือทราบข้อเท็จจริงอันเป็นเหตุให้สิ้นสุดสมาชิกภาพได้โดยตรง และกรณีตาม 1) ถึง 8) องค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ก็คือ สภาผู้แทนราษฎรโดยสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร ดังนั้น เมื่อมีเหตุตาม 1) ถึง 8) ทำให้สมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสิ้นสุดลง สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎรก็สามารถที่จะตรวจสอบ คัดกรอง และมีความเห็นแจ้งไปยังประธานสภาผู้แทนราษฎรว่าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรผู้นั้นเป็นบุคคลผู้ที่ขาดคุณสมบัติ มีลักษณะ

ต้องห้าม หรือมีเหตุอื่นที่ทำให้การพ้นจากตำแหน่งตามที่รัฐธรรมนูญ มาตรา 106 กำหนดไว้ เพื่อที่ประธานสภาผู้แทนราษฎรจะได้ใช้อำนาจหน้าที่ในการกำกับดูแล การดำเนินกิจการของสภา ได้โดยตรงสั่งให้บุคคลดังกล่าวพ้นจากตำแหน่ง ทั้งนี้ เพื่อมิให้เหตุที่ประจักษ์เช่นนี้ต้องถูกส่ง คำร้องไปยังองค์กรอื่นเช่นศาลรัฐธรรมนูญมาวินิจฉัยอีก และเป็นการกีดกันอำนาจให้แก่องค์กร หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทำหน้าที่โดยตรง อันจะเป็นการลดกระบวนการที่ซับซ้อน ลดการนำคดี ขึ้นสู่ศาล และลดโอกาสการใช้ช่องว่างของกฎหมายเป็นเครื่องมือในทางการเมือง

3.2 สมาชิกวุฒิสภา

บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ มาตรา 119 ได้บัญญัติถึงการสิ้นสุดจากสมาชิกภาพของ สมาชิกวุฒิสภาว่า มีผลเป็นการสิ้นสุดลงด้วยเหตุต่าง ๆ เมื่อพิจารณาเหตุของการสิ้นสุดโดยการขาด คุณสมบัติหรือมีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา 115 ตามมาตรา 119 (4) และการกระทำอันต้องห้าม ตามมาตรา 116 มาตรา 265 หรือมาตรา 266 ตามมาตรา 119 (5) ดังที่ได้กล่าวไว้แล้วในหัวข้อ ที่ 1.1.2 ข้อ 1.2.2 และข้อ 2.1.1 แล้ว ยังพบว่ามีเหตุของการสิ้นสุดลงด้วยเหตุอื่น ดังต่อไปนี้

- 1) ถึงคราวออกตามวาระตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 119 (1)
- 2) ตายตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 119 (2)
- 3) ลาออกตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 119 (3)
- 4) วุฒิสภามีมติตามมาตรา 274 ให้ถอดถอนออกจากตำแหน่ง หรือศาล รัฐธรรมนูญมีคำวินิจฉัยให้พ้นจากสมาชิกภาพตามมาตรา 91 หรือศาลฎีกามีคำสั่งตามมาตรา 239 วรรคสอง หรือมาตรา 240 วรรคสาม ในกรณีเช่นนี้ ให้ถือว่าสิ้นสุดสมาชิกภาพนับแต่วันที่ วุฒิสภามีมติหรือศาลมีคำวินิจฉัยหรือมีคำสั่ง แล้วแต่กรณี ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 119 (6)
- 5) ขาดประชุมเกินจำนวนหนึ่งในสี่ของจำนวนวันประชุมในสมัยประชุมที่มี กำหนดเวลาไม่น้อยกว่าหนึ่งร้อยยี่สิบวัน โดยไม่ได้รับอนุญาตจากประธานวุฒิสภาตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 119 (7)
- 6) ต้องคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก แม้จะมีการรอการลงโทษ เว้นแต่เป็นการรอ การลงโทษในความผิดอันได้กระทำโดยประมาท ความผิดลหุโทษ หรือความผิดฐานหมิ่น ประมาทตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 119 (8)

จะเห็นได้ว่า การสิ้นสุดจากสมาชิกภาพของสมาชิกวุฒิสภาด้วยเหตุดังกล่าวข้างต้น เป็นกรณีที่ประจักษ์ชัดเจนเช่นเดียวกับการสิ้นสุดจากสมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

ซึ่งองค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถตรวจสอบหรือทราบข้อเท็จจริงอันเป็นเหตุให้สิ้นสุดสมาชิกภาพได้โดยตรง และกรณีตาม 1) ถึง 6) องค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ก็คือ วุฒิสภา โดยสำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา ดังนั้น เมื่อมีเหตุตาม 1) ถึง 6) ซึ่งทำให้สมาชิกภาพของสมาชิกวุฒิสภาสิ้นสุดลง สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภาก็สามารถที่จะตรวจสอบ คัดกรอง และมีความเห็นแจ้งไปยังประธานวุฒิสภาว่าสมาชิกวุฒิสภาผู้นั้นเป็นบุคคลผู้ที่ขาดคุณสมบัติ มีลักษณะต้องห้าม หรือมีเหตุอื่นที่ทำให้การพ้นจากตำแหน่งตามที่รัฐธรรมนูญ มาตรา 119 กำหนดไว้ เพื่อที่ประธานวุฒิสภาจะได้ใช้อำนาจหน้าที่ในการกำกับดูแลการดำเนินงานของวุฒิสภาได้โดยตรง และเพื่อมิให้เหตุที่ประจักษ์เช่นนี้ต้องถูกส่งคำร้องไปยังองค์กรอื่นเช่นศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจในการพิจารณาวินิจฉัยแต่เพียงองค์กรเดียว

3.3 นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรี

บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ มาตรา 171 และมาตรา 182 ได้บัญญัติถึงความเป็นนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีสิ้นสุดลงเฉพาะตัว ด้วยเหตุต่าง ๆ เมื่อพิจารณาเหตุของการสิ้นสุดโดยการขาดคุณสมบัติหรือมีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา 174 ตามมาตรา 182 (5) และการกระทำอันต้องห้ามตามมาตรา 267 มาตรา 268 หรือมาตรา 269 ตามมาตรา 182 (7) ดังที่ได้กล่าวไว้แล้วในหัวข้อที่ 1.1.3 ข้อ 1.2.3 และข้อ 2.1.2 แล้ว ยังพบว่ามีเหตุของการสิ้นสุดลงด้วยเหตุอื่นดังต่อไปนี้

- 1) ตายตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 182 (1)
- 2) ลาออกตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 182 (2)
- 3) ต้องคำพิพากษาให้จำคุก แม้คดีนั้นจะยังไม่ถึงที่สุดหรือมีการรอการลงโทษ เว้นแต่เป็นกรณีที่ดียังไม่ถึงที่สุดหรือมีการรอการลงโทษในความผิด อันได้กระทำโดยประมาท ความผิดลหุโทษ หรือความผิดฐานหมิ่นประมาทตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 182 (3)
- 4) สภาผู้แทนราษฎรมีมติไม่ไว้วางใจตามมาตรา 158 หรือมาตรา 159 ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 182 (4)
- 5) มีพระบรมราชโองการให้พ้นจากความเป็นรัฐมนตรีตามมาตรา 183 ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 182 (6)
- 6) วุฒิสภามีมติตามมาตรา 274 ให้ถอดถอนออกจากตำแหน่งตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 182 (8)

สำหรับนายกรัฐมนตรียังมีเหตุของการสิ้นสุดลง ด้วยเหตุดำรงตำแหน่งติดต่อกันเกินกว่าแปดปีมิได้ด้วย

จะเห็นได้ว่า ความเป็นนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีสิ้นสุดลงเฉพาะตัว ด้วยเหตุต่าง ๆ ข้างต้น เป็นกรณีที่ประจักษ์ชัดเจนเช่นเดียวกับการสิ้นสุดจากสมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา แต่นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีถือเป็นองค์อำนาจของฝ่ายบริหาร องค์กรหรือหน่วยงานที่ควรมีอำนาจหน้าที่ในการตรวจสอบหรือทราบข้อเท็จจริงอันเป็นเหตุให้สิ้นสุดสมาชิกภาพได้โดยตรง จึงควรเป็นองค์กรหรือหน่วยงานอิสระที่เป็นกลาง ซึ่งคือคณะกรรมการการเลือกตั้ง ดังนั้น เมื่อมีเหตุตาม 1) ถึง 6) รวมทั้งกรณีการดำรงตำแหน่งของนายกรัฐมนตรีเกินแปดปี ที่ทำให้ความเป็นนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีสิ้นสุดลงเฉพาะตัว รัฐธรรมนูญหรือกฎหมายควรกำหนดให้คณะกรรมการการเลือกตั้งสามารถที่จะมีอำนาจในการตรวจสอบและวินิจฉัยสั่งการให้นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีผู้นั้นเป็นบุคคลผู้ที่ไม่ขาดคุณสมบัติลักษณะต้องห้าม หรือมีเหตุอื่นที่ทำให้การพ้นจากตำแหน่งตามที่รัฐธรรมนูญ มาตรา 182 กำหนดไว้

3.4 แนวคำวินิจฉัยที่ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัย กรณีการพ้นจากตำแหน่งด้วยเหตุอื่น

1) คำวินิจฉัยที่ 19/2552 กรณีประธานสภาผู้แทนราษฎรส่งเรื่องของคณะกรรมการการเลือกตั้งมายังศาลรัฐธรรมนูญเพื่อให้พิจารณาวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 91 วรรคสาม ว่า สมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของนายเกียรติกร พากเพียรศิลป์ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดปราจีนบุรี (ผู้ถูกร้อง) สิ้นสุดลงตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 106 (3) หรือไม่ เนื่องจากนายเกียรติกร พากเพียรศิลป์ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จังหวัดปราจีนบุรี แกล้งข่าวขอลาออกจากการเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรต่อสื่อมวลชนที่อาคารรัฐสภา

ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่า เมื่อบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ มาตรา 106 (3) ไม่ได้กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการเกี่ยวกับการลาออกจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไว้ว่าจะต้องกระทำในลักษณะอย่างไร สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งประสงค์จะลาออกจึงอาจแสดงเจตนาขอลาออกด้วยวาจา หรือลายลักษณ์อักษรก็ได้ กล่าวคือ การลาออกด้วยวาจาจะต้องกระทำด้วยวิธีการที่แสดงให้เห็นถึงเจตนาว่ามีความประสงค์จะลาออก และโดยที่รัฐธรรมนูญ มาตรา 122 บัญญัติให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นผู้แทนปวงชนชาวไทย โดยไม่อยู่ในความผูกมัดแห่งอาณัติ

มอบหมาย หรือความครอบงำใด ๆ และต้องปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต เพื่อประโยชน์ส่วนรวมของปวงชนชาวไทย โดยปราศจากการขัดกันแห่งผลประโยชน์ ดังนั้น ผู้รับการแสดงเจตนาการลาออกอาจเป็นสภาผู้แทนราษฎร หรือต่อสาธารณชนก็ได้

เมื่อข้อเท็จจริงฟังได้ว่า นายเกียรติกร พากเพียรศิลป์ ได้แถลงข่าวการลาออกจากการเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ 7 กันยายน 2552 ต่อสื่อมวลชนที่อาคารรัฐสภา และมีการเผยแพร่ภาพทางสื่อมวลชนอย่างแพร่หลายกว้างขวาง การกระทำความผิดเป็นการแสดงเจตนาลาออกด้วยวาจาให้เป็นที่ปรากฏต่อสาธารณชน จึงเป็นการแสดงเจตนาลาออกที่มีผลสมบูรณ์ผูกพัน อันมีผลทำให้สมาชิกภาพการเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของนายเกียรติกร พากเพียรศิลป์ สิ้นสุดลงตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 106 (3) นับตั้งแต่วันที่แสดงเจตนา

2) คำวินิจฉัยที่ 12-13/2551 กรณีประธานวุฒิสภาส่งคำร้องของสมาชิกวุฒิสภา และประธานกรรมการการเลือกตั้งส่งคำร้องของคณะกรรมการการเลือกตั้งขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยการสิ้นสุดความเป็นรัฐมนตรีของนายกรัฐมนตรีนายสมักร สุนทรเวช) เนื่องจากนายสมักร สุนทรเวช เป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในฐานะนายกรัฐมนตรียังอยู่ในบังคับของรัฐธรรมนูญ มาตรา 267 ที่บัญญัติไว้ว่า นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีจะดำรงตำแหน่งใดในห้างหุ้นส่วนบริษัท หรือองค์การที่ดำเนินธุรกิจ โดยมุ่งหาผลกำไรหรือรายได้มาแบ่งปันกัน หรือเป็นลูกจ้างของบุคคลใดก็ได้ด้วย แต่ปรากฏว่านายสมักร สุนทรเวช ได้เป็นพิธีกรให้กับบริษัทเฟซ มีเดีย จำกัด หลายรายการ ซึ่งคำว่า “พิธีกร” เป็นการดำรงตำแหน่งใดหรือเป็นลูกจ้างซึ่งต้องห้ามตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 267

ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาแล้วเห็นว่า รัฐธรรมนูญ มาตรา 267 ซึ่งบัญญัติห้ามนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีเป็นลูกจ้างของบุคคลใดเพื่อให้การปฏิบัติหน้าที่ของนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีเป็นไปโดยชอบ ป้องกันมิให้เกิดการกระทำที่เป็นการขัดกันแห่งผลประโยชน์ อันจะก่อให้เกิดสถานการณ์ขาดจริยธรรมซึ่งยากต่อการตัดสินใจ ทำให้ต้องเลือกอย่างใดอย่างหนึ่งระหว่างประโยชน์ส่วนตัวกับประโยชน์สาธารณะ เมื่อผู้ดำรงตำแหน่งคำนึงถึงประโยชน์ส่วนตัวมากกว่าประโยชน์สาธารณะ การขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนตัวกับการใช้อำนาจในตำแหน่งหน้าที่จึงขัดกันในขณะที่ประโยชน์ส่วนตัวจะได้มาจากการเสียไป ซึ่งประโยชน์สาธารณะการทำให้เจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญดังกล่าวบรรลุผล จึงมิใช่แปลความคำว่า “ลูกจ้าง” ในรัฐธรรมนูญ มาตรา 267 เพียงหมายถึงลูกจ้างตามความหมายแห่งประมวลกฎหมายแพ่ง

และพาณิชย์ตามกฎหมายคุ้มครองแรงงาน หรือตามกฎหมายภาษีอากรเท่านั้น เพราะกฎหมายแต่ละฉบับย่อมมีเจตนารมณ์แตกต่างกันไปตามเหตุผลแห่งการบัญญัติกฎหมายนั้น ทั้งกฎหมายดังกล่าวเป็นกฎหมายที่มีศักดิ์ต่ำกว่ารัฐธรรมนูญซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุดที่ใช้ในการปกครองประเทศ และยังมีเจตนารมณ์เพื่อป้องกันการกระทำที่เป็นการขัดกันแห่งผลประโยชน์แตกต่างจากกฎหมายดังกล่าวอีกด้วย

ดังนั้น คำว่า “ลูกจ้าง” ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 267 จึงมีความหมายกว้างกว่าคำนิยามของกฎหมายอื่น โดยต้องแปลความตามความหมายทั่วไป ซึ่งตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ได้ให้ความหมายของ คำว่า “ลูกจ้าง” ว่าหมายถึง “ผู้รับจ้างทำงาน ; ผู้ซึ่งตกลงทำงานให้นายจ้างโดยได้รับค่าจ้างไม่ว่าจะเรียกชื่ออย่างไร” โดยมีได้คำนึงว่าจะมีการทำสัญญาจ้างเป็นลายลักษณ์อักษรหรือไม่ หรือได้รับค่าตอบแทนเป็นค่าจ้าง สิ้นจ้าง หรือค่าตอบแทนในลักษณะที่เป็นทรัพย์สินอื่น หากมีการตกลงเป็นผู้รับจ้าง ทำงานแล้ว ย่อมอยู่ในความหมายของ คำว่า “ลูกจ้าง” ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 267 ทั้งสิ้น

ข้อเท็จจริงได้ความจากการไต่สวนนายสมักร สุนทรเวช ว่า หลังจากนายสมักร สุนทรเวช เข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแล้ว นายสมักร สุนทรเวช ยังคงเป็นพิธีกรในรายการ “ชิมไป บ่นไป” และ “ยกโขยง 6 โมงเช้า” ให้แก่บริษัทเฟซ มีเดีย จำกัด เมื่อพิจารณาถึงลักษณะกิจการงานที่บริษัทเฟซ มีเดีย จำกัด ได้กระทำร่วมกันกับนายสมักร สุนทรเวช มาโดยตลอดเป็นเวลาหลายปี โดยบริษัท เฟซ มีเดีย จำกัด ทำเพื่อมุ่งค้าหากำไรมิใช่เพื่อการกุศลสาธารณะ และนายสมักร สุนทรเวช ก็ได้รับค่าตอบแทนอย่างสมฐานะและภารกิจ เมื่อได้กระทำในระหว่างที่นายสมักร สุนทรเวช ดำรงตำแหน่งเป็นนายกรัฐมนตรี จึงเป็นการกระทำและนิติสัมพันธ์ที่อยู่ในขอบข่ายที่มาตรา 267 ประสงค์จะป้องปรามเพื่อมิให้เกิดผลประโยชน์ทับซ้อนกับภาครัฐกิจเอกชนแล้ว กรณีถือได้ว่านายสมักร สุนทรเวช เป็นลูกจ้างของบริษัทเฟซ มีเดีย จำกัด เป็นการกระทำอันต้องห้ามตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 267 ความเป็นนายกรัฐมนตรีของนายสมักร สุนทรเวช จึงสิ้นสุดลงเฉพาะตัวตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 182 วรรคหนึ่ง (7)

สรุป จากเดิมที่บทบาทของศาลรัฐธรรมนูญในการวินิจฉัยสมาชิกภาพหรือคุณสมบัติของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรี ถือเป็นบทบาทที่สำคัญในด้านการตรวจสอบการใช้อำนาจ ทั้งนี้ เพราะเป็นการถ่วงถ่วงดุลของบุคคลที่จะ

ไปใช้อำนาจแทนประชาชนตั้งแต่ “ต้นทาง” ไม่ว่าจะเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภา เพื่อให้ได้บุคคลที่มีคุณสมบัติเหมาะสมกับตำแหน่งหน้าที่ที่สำคัญ และจากการดำเนินบทบาทหน้าที่ที่สำคัญของศาลรัฐธรรมนูญดังกล่าวมาโดยผ่านทางคำวินิจฉัยต่าง ๆ เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงบทบาทหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญในด้านการทำหน้าที่ตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐตามแนวคิดรัฐธรรมนูญนิยม (Constitutionalism) และแนวคิดการแบ่งแยกอำนาจ (Separation of Power)⁴² อย่างไรก็ตาม พบว่า อำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญในการวินิจฉัยสมาชิกภาพของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเกิดปัญหาในการทำหน้าที่อย่างสม่ำเสมอว่าไม่มีประสิทธิภาพ และไม่สามารถตอบสนองเป้าหมายของการเป็นองค์กรตรวจสอบเพื่อการปฏิรูปการเมืองได้ตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ และศาลรัฐธรรมนูญไม่สามารถที่จะพิสูจน์ตนเองได้ว่าเป็นองค์กรอิสระได้อย่างแท้จริง เนื่องจากที่ผ่านมามีบทบาทในการตรวจสอบการสิ้นสุดสมาชิกภาพของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองของศาลรัฐธรรมนูญถูกรอบงำจากฝ่ายการเมือง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อคำวินิจฉัย คือ สถานภาพของผู้ถูกร้อง ภูมิหลังของตุลาการ และบริบททางสังคม โดยปัจจัยที่มีอิทธิพลมากที่สุดก็จะเป็นสถานภาพของผู้ถูกร้อง ซึ่งเป็นผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่สำคัญ เช่น เป็นนายกรัฐมนตรี หรือรัฐมนตรี ดังนั้น เพื่อแก้ไขปัญหาในการตรวจสอบการสิ้นสุดสมาชิกภาพของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองของศาลรัฐธรรมนูญ ศาลรัฐธรรมนูญต้องยึดหลักนิติศาสตร์และหลักรัฐศาสตร์ทั้งสองหลัก ซึ่งที่ผ่านมามีเมื่อต้องการจะยกประโยชน์ให้ผู้ถูกร้องก็จะอ้างหลักรัฐศาสตร์ และเมื่อต้องการลงโทษหรือเอาผิดก็จะยึดหลักนิติศาสตร์ ซึ่งไม่ถูกต้อง จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องยึดหลักนิติรัฐในการวินิจฉัยคดี⁴³

นอกจากนั้นจากการวิเคราะห์ห้วงปัญหาของรัฐธรรมนูญเกี่ยวกับคุณสมบัติ ลักษณะต้องห้าม การกระทำอันต้องห้าม และการพ้นจากตำแหน่งของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในแต่ละตำแหน่ง จะเห็นได้ว่า รัฐธรรมนูญไม่ได้แบ่งแยกให้เกิดความชัดเจนว่า คุณสมบัติ ลักษณะต้องห้าม หรือการกระทำอันต้องห้ามในกรณีใดเป็นที่ประจักษ์ชัดเจน หากเกิดกรณีดังกล่าวขึ้นก็สามารถที่จะมอบอำนาจให้องค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งได้แก่ คณะกรรมการการเลือกตั้ง

⁴² ฐพล ทองอินทราช บทบาทของศาลรัฐธรรมนูญต่อการพัฒนาการเมืองไทย วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการเมืองและการปกครอง มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 2554 หน้า 263 - 268

⁴³ สุปรียา นุ่นเกลี้ยง ปัญหาและอุปสรรคของศาลรัฐธรรมนูญในการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการเมืองและการปกครอง มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 2547 หน้า 310 - 314

สภาผู้แทนราษฎรโดยสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร วุฒิสภาโดยสำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา มีคำวินิจฉัยหรือคำสั่งให้ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่ต้องด้วยเหตุดังกล่าวพ้นจากตำแหน่งได้ แต่สำหรับกรณีการกระทำอันต้องห้ามตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญที่อาจมีปัญหาความไม่ชัดเจนและความซับซ้อนของข้อเท็จจริงนั้น จำต้องให้ศาลรัฐธรรมนูญเป็นผู้วินิจฉัย อย่างไรก็ตามกรณีการสิ้นสุดจากสมาชิกภาพของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองด้วยเหตุอื่นแม้จะเป็นบทบัญญัติที่แสดงให้เห็นข้อเท็จจริงที่ประจักษ์ชัดเจน ซึ่งองค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถทราบหรือตรวจสอบข้อเท็จจริงอันเป็นเหตุให้สิ้นสุดสมาชิกภาพและวินิจฉัยสั่งการได้โดยตรง แต่หากมีปัญหาข้อโต้แย้งในคำสั่งขององค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองผู้นั้นอาจยื่นคำร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญทบทวนคำวินิจฉัยสั่งการได้

จะเห็นได้ว่า กรณีดังกล่าวหากมีการแก้ไขบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญหรือกฎหมายที่เกี่ยวข้องโดยการใช้อำนาจในการตรวจสอบและวินิจฉัยสั่งการมีการแบ่งแยกให้อำนาจกับองค์กรวินิจฉัยหรือศาลมีความชัดเจนแล้ว องค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยตรงก็สามารถตรวจสอบข้อเท็จจริงอันเป็นเหตุให้สิ้นสุดสมาชิกภาพและวินิจฉัยสั่งการได้ ซึ่งจะเป็นการลดขั้นตอน และกระบวนการเกี่ยวกับการวินิจฉัยความสิ้นสุดสมาชิกภาพของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองลงไปได้เป็นอย่างมาก เนื่องจากการดำรงตำแหน่งทางการเมือง จะมีวาระการดำรงตำแหน่งที่สั้น หากมีการพิจารณาคดีที่ล่าช้า อาจส่งผลเป็นการช่วยเหลือผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองผู้นั้นให้อยู่ในตำแหน่งต่อไปได้จนกว่าศาลรัฐธรรมนูญจะมีคำวินิจฉัย อีกทั้งจะเป็นการลดคดีทางการเมืองที่จะเข้าสู่การพิจารณาวินิจฉัยทั้งของศาลฎีกาและศาลรัฐธรรมนูญลงไปได้เป็นอย่างมาก